Пантелија Пуле Прокић

И ТАЛИЈА

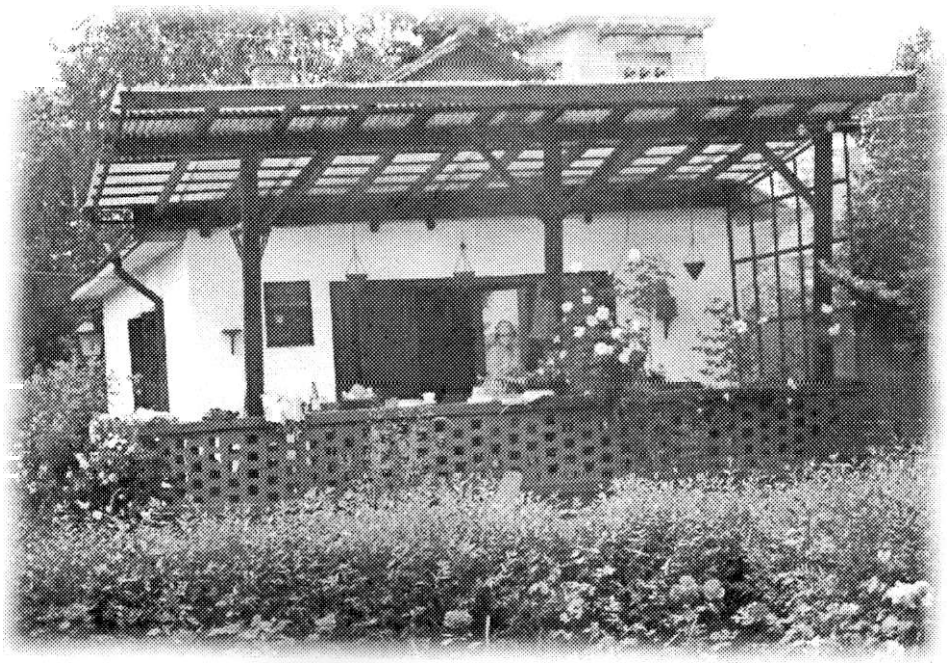

Пантелија Прокић
СРЕЋА И ТАЛИЈА

Рецензенш

Катарина Прокић, проф.

Цектор
Тања Цолић, проф.

Штампа
Чигоја штампа

Тнраж
180

Година издања
2001.

Пантелија Пуле Прокић

СРЕЋА И ТАЛИЈА

Београд, 2001

Пуле

Потомци: Милош, Павле, Дина и Андреј

Своје догодовштине и сањарења о срећи
посвећујем иотомцима:

Милошу
Павлу
Дини
Андрејy

Београд,
децембар 2001. године

*Д*еда *Пуле*

ТАЛИЈА

С А Д Р Ж А Ј

Рођење и крштење 9
Талија први пут на делу 10
Бацање камена с рамена 11
Борба за последњу јабуку у јабумару 12
Прескакање шиљка 13
Револвер „тулумбаш" 16
Помоћ у правл>ењу муниције 17
У нади да ће Нада опростити 18
Hände auf! 19
Први курирски задатак 23
Живот вредан 10.000 динара 25
Замена задатка 28
Превише иричања - одсуство мудрости 31
Рањеии Раца пропусница за живот 32
Задњи сусрет са мајком 36
Магла као савезник 38
Радост поновног сусрета 39
На првом задатку по наређењу друга Тита 43
Рошомон (чланак Драгог Јовановића са истим насловом) . . 48
Пјеновачка трагедија 53
„Данас ћу бити рањен" 56
Запаљење плућа 58
Талија и њени разноврсни трикови 61
Глас моје мајке 63
Крај мога ратовања - 15. фебруар 1945.године 64
Страни језпци - врата у свет 67
Само слога Србина спасава 69
За све постоји прави тренутак само треба имати стрпљења . . . 71
„Срећа у несрећи" 74
Нови изазов - спољна трговина 76
Београд-Манила-Хонг Конг - Београд 77
Операција ока 83
Операција жучне кесе 86
Како објаснити Талију 89

Роди ме мајко срећног, па ме на трње баци"

Рођење и крштење

Мајка Лепосава и отац Драгутин

По причи мога старијега брата, Богољуба- Боже, родио сам се топлог летњег дапа негде пре подне 7. августа 1920.године у кући где је породица мојих родитеља, Драгутина и Лепосаве, становала, у кући Петровића. Кућа се налазила на око 500 метара удаљена од раскрснице у селу Доња Шаторња, с леве стране пута, који је водио у правцу реке Јесепице, према планини Рудник. По братовљевој причи, он се тога дана купао у Јесеници са друговима. Кад је

осетио глад и кренуо ку1ш на ручак, у дворишту је срео тетка Радојку, рођену сестру мојс мајке, која га је обрадовала речима: „Добио си брата!". Она је била та бабица-лекар, обична сељанка која је породила моју мајку. Када је ушао у кућу, зачуо је плач жгепчета и затекао мајку како у кревету лежећи покушава да подоји бебу.

Сутрадан, моја баба Кристина - Кина, са дедом, протом Љубомиром -Љубом (родитељи моје мајке), дошли су на бабине да виде свог новог унука. Одмах су запазили да је новорођенче било слабашно , што би се рекло, једва давало знаке живота. Деда Љубомир је одмах, као свештено лице, предложио мојој мајци да, већ следећег дана, на дан светог Пангелије, дете крсти, да се не догоди да некрштено умре.

И тако се, тог 9. августа, на дан Светог Пантелије, великог хришћанског празника, у кући окупила фамилија. Ту је био и венчани кум мојих родитсља, Милић Станисављевић, опанчар из Шаторње. У то време кумови су давали имена новокрштеним кумчићима, те кум Милић предложи да се детету да име Пантелија, не би ли жгепчету светац помогао да остане у животу. Уз сагласност мојих родитеља, прихватише име и остали присутни уз благослов: „Нека му је са срећом".

Талија, први пут на делу

Крајем 1920. године иородица се преселила у кућу абаџије Радованице Павловића. Негде у пролеће следеће године, мој отац, Драгутин, пошаље једну ученицу од. 15-так година (како због рата школа у Шаторњи нпје радила, одмах по завршетку рата, у школи су се у једном одељењу окупили ђаци разних узраста, од 7 па све до 16 година) да припази на бебу Пантелију, док је мајка била заузета великим спремањем куће. Почетак пролећа је било време када су куће добијале ново рухо иосле дуге зиме.

Тако је та девојчица узела бебу, носала је по дворишту, да би је у једном моменту, када се уморнла, ставила на бунарску даску. Савршено место за бебу! И наравно, не лези враже, беба се промешкољи и у трену полете ка дубоком бунару. Сва срећа, девојчица пантерским скоком зграби бебу за ногу и спасе је сигурне смрти.

Тек после отприлике годипу дана, девојчица је смогла храбрости да исприча свом учи овај догађај!

Бацање камена с рамена

1925. године становали смо у кући тетка Радојке, малој двособној кући крај самог пута, који од Шаторње води према Руднику, а преко пута основне школе. Око школе било је велико двориште у коме се сваке недеље у поподневним часовима окупљала омладина на игранци, док су се у преподневним часовима на том истом месту окупљале старије генерације ђака, односно, мушкарци у зрелим годинама од 25. па до 35. Разлог окупљања биле су две тада јако популарне игре - скакање из места у даљ и бацање камена с рамена. Ненадмашан у скоку у даљ био је Јова Прокић-Курсула, опанчарски радник, а у бацању камена с рамена Микаило Дукић-Дуса. Као добри бацачи у селу су се убрајали још и Прокић Драгутин, уча, и Љубинко Јовановић. Љубинко је био много млађи од уче, али се непрестано такмичио да камен баци даље од уче. Једнога дана се опкладише чак у килограм чоколаде, али уча и тада добаци за скоро један метар даље од Љубинка, те „бојно поље" напусти уча пуних руку чоколаде.

Једне недеље окупило се доста мушког света, неки да гледају и бодре бацаче, а други да се боре ко ће даље камен бацити. Дуса међу првима баци камен да као зада мету и онда крену игра. Међу гледаоцима беше и доста мушке деце, међу којима сам био и ја. Навијачи се окупили у облику потковице и бурно навијају и бодре бацаче. У једном тренутку један од бацача баци камен који полете близу Дусине мете. Међутим, камен, када падне на земљу од доброг хица, поче да се котрља И буп, падне свом својом тежином на моју леву ногу, на предњи део стопала. Ја од бола зајауках, сузе полетеше низ образе И претурих се на земљу од бола. Публика се окупи око мене, а неко повика:

- Шта бре урадисте том детету?

И док сам ја урлао од бола, неки ме зграбише И брже боље понесоше кући. Срећом кућа беше близу. Истрчаше мајка Лепосава И тетка Радојка, свукоше ми чарапу И скидоше опанчић-прсти пригњечеии, обливени крвљу. И док Лепосава кука, тетка Радојка поче својој сестри да виче покушавајћи да је смири:

-Немој кукати, дете је имало среће, само су му пригњечени прсти, нису поломљени!

Борба за последњу јабуку и јабучару

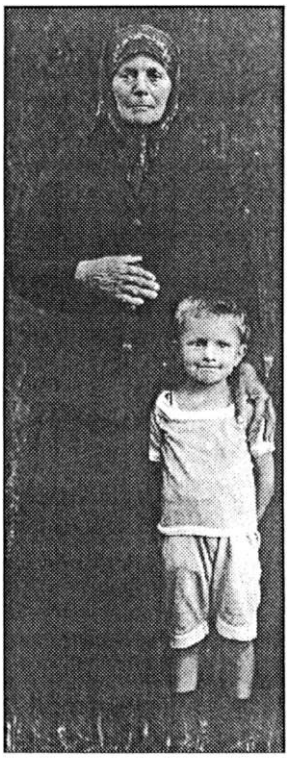

Пуле са баба Киком у Бањи Ковиљачи

Октобар 1926. леп јесењи дан. Лишће почело да жути и постепено да опада, воће обрано, крушке, јабуке већ у траповима. За нас, децу, увек је било наде да се на дрвету може пронаћи још по која воћка, као неки задњи мохиканац који пркоси времену, добу, а и поносним берачима.

Мој добрн јаран, чак и даљи род, одличан другар, Мика Томић и ја, кренемо по воћњацима, недалеко од наших кућа да претресемо терен и евентуално дођемо до неке крушке или јабуке. Ја са својих шест година, а Мика старији од мене две године. Ја дешњак, Мика левак. Тако шуњајући се из воћњака у воћњак дођосмо до јабучара удовице Добриле Радовановић (стицајем прилика после две године, мој отац кугш тај јабучар где сагради кућу). У шуми, разног дрвећа, некако, на крају, беше јабучар, где угледасмо, на самом врху високог дрвета, предивну јабуку која се, онако, добро сазрела, црвена, беласала на скоро залазећем сунцу.

-Наша јеее, повикасмо углас.

Али, авај! Дрво високо, а ми не можемо да се попнемо и отресемо воћку. Уследи договор да је гађамо, па ко је погоди да буде његова! Ја пристадох иако сам знао да је Мика и старији и јачи, а поготово левак и да ће утакмица бити неравноправна. Договор паде и почесмо са гађањем. Ја скоро и не добацим каменчић до јабуке , док Микина левица само сева. У једном тренутку он је погоди. Јабука се зањиха, пашће, неће, те одједном, тресну на земљу тик поред мене! Ја само закорачих и зграбих јабу-

ку. Мика у руци држи још један добар камен, јер још увек није свестан да ју је погодио, да је она већ пала и да се за трен нашла у мојој руци. У том, Мика схвати, погледа ме како ја већ држим јабуку у руци и без икакве речи да му је дам, из све снаге замахну оним каменом право у моју главу. Ударац прејак и из главе бљузну крв, те моје лице прекри топла, црвена крв! Ја започех кукњаву и онако крвав, све трчећи до куће, удаљене од вођњака читавих 500 метара.

Мајка Лепосава још из далека зачу моје лелекање, кукњаву и плач, излете из куће и полете према мени:

- Јаој, јаој!, поче да кука - Ко ми уби дете?

Утом дотрчи тетка Радојка и повика мојој мајци:

- Лепосава, дај млевене кафе да зауставимо детету крволиптање!

Мајка отрча, нађе неку металну кутији и поче да сипа кафу на место ударца. Тетка Радојка је опет утеши:

- Сва срећа, детету није пробијена глава!

И дан данас на мојој глави је велики ожиљак као успоменачт тај догађај, а са Миком-Ћопом, до његове смрти остао сам велики пријатељ! Надимак је добио за време рата као редовни војник, бивше југословенске војске, артиљерац, када је у борбама са Немцима, у бици код Горњег Милановца био рањен у ногу и остао ћопав. После рата, дуги низ година, био је врсни угоститељ и власник чувене кафане у Шаторњи, која је носила име - „Мика Ћопа".

Прескакање шиљка

Крајем 1926.године из куће тетка Радојке преселили смо се у кућу породице Тодоровић где смо становали све до јесени 1928.године, када је отац Драгутин са зајмом од Хипотекарне банке саградио велику кућу. На спрату беше шест одељења, а у приземљу две мање просторије. Једна просотрија је била летња кухиња, а друга подрум. (За време Другог светског рата Хипотекарна банка је захтевала отплату коначног дуга. Отац у логору на Бањици дао је писмену сагласност да његова супруга, Лепосава, продајом дела окућнице отплати остатак дуга).

Јануара месеца 1927.године, пред прославу школске славе Светп Сава 27. јануара, мајка Лепосава је правила колаче, а ја сам јој помагао, крцкајућн и чистећи орахе. Одједном, зачух напољу како неко виче:

-Пуле, изађи мало напоље!

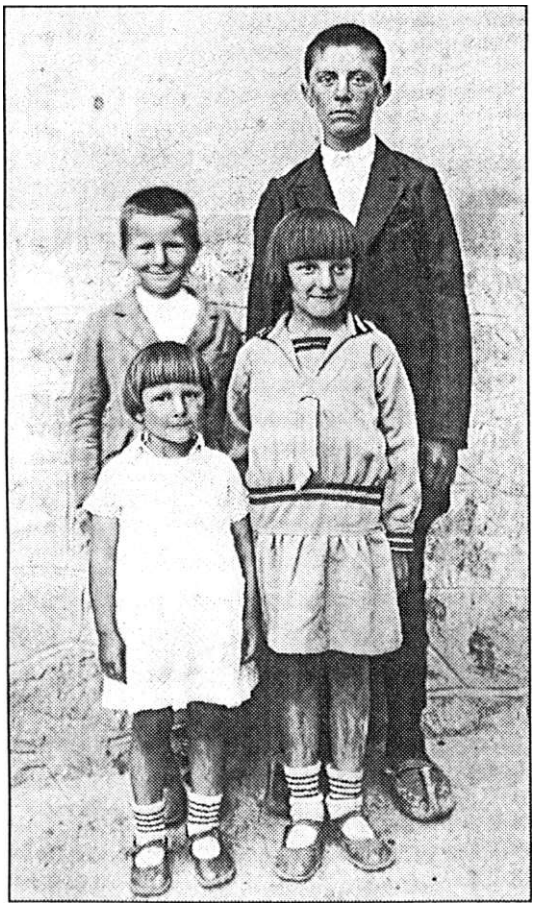

Пуле, брат Божа и сестре Рада и Нада

Прекинем мајци иомоћ и истрчим напоље. Снега нема, али јс доста хладно, тако да је иње обујмило грање на дрвећу а но замрзнутој трави, белуцка се смрзнута роса. Мој комшија, Л>убомир Станисављевић, син нашег кума Милића, који ми је дао на крш-

тењу име Пантелија, Љубаш, како смо га сви звали, предложи чудну нгру. У руци је држао један прут, више личи на мало подебљи штап, са обе стране зашиљен. Пободе један крај шиљка у земљу, и предложи да други крај шиљка прескачемо. Љубаш предложи, а ја наравно одмах пристадох. Ја седмогодишњак, Љубаш пуних девет година, јачи и виши од мене. Али, ето мене где се опет неустрашиво надмећем са старијим другом.

Кочић добро побијен у земљу, а изнад земље шиљак висок скоро метар. Као иницијатор игре, уз велики залет, Љубаш успешно први прескочи шиљак. Сад сам ја дошао на ред! Гледам онај шиљак и мислим се како је за мене доста висок. Колебам се. Да ли да се залетим па и ја да тај шиљак прескочим? Треба се доказати и показати као добар прескакач. Не оклевајући више, узех повећи залет - трк - прескок - али, авај! Био сам премали да опај шиљак прескочим те право наскочих на њега. Пошто је био добро учвршћен у смрзнутој земљи, он се преко мојих кратких панталоница зари у моју мошницу. Шиљак расцепа кесицу и јајашца испадоше. А ја, онако на шиљку и даље, ни макац. Урликнух од силног бола, плач и сузе се не заустављају. Љубаш се унезверио, није му јасно шта ми се дешава, а мајка ЈТепосава кад чу мој плач, јадна, по ко зна који пут, излете и некако се сјури низ десетак степеница, зграби ме и одвоји од шиљка. Када погледа шта се десило, између мојих ногу, поче да зове у помоћ. Сјатише се кум Милић, кума Даница, из школе дозваше оца, па трком Неко од комшија оде и до Љубе Петровића са поруком да чезом хитно дође и одвезе ме до лекара. Први и најближи лекар био је доктор Грабовац у Тополи, удаљеној 12км.

Дође Љуба чезом, стрпаше ме у њу , а ја јецајући у мајчиним крилима док ме отац куражи да ће све бити у реду, једва издржах пут! С-тигосмо већ у мрак у тополску болницу, где се одмах створи и доктор Грабовац. Брзо ме прегледа, узе иглу и конац и заши расцепљену кесицу. Тешећи оца и мајку рече:

- Сва срећа да јајашца нису повређена, а кесица ће брзо зарасти.

И још сада, на то подсећа повећи ожиљак у слову „Л" латиницом. Доктор је био у праву. Неповређена јајашца безбедно су смештена у кесицу. Последица није било, а најбољи доказ за то су двоје деце из брака са Горданом!

Револвер „тулумбаш"

Сваке године при завршетку зиме, учитељи орашачког среза приређивали су учитељску забаву. Те године, 1927. на измаку зиме, учитељи су се сакупили на свој „учитељски бал" у Шаторњи. Сутрадан, по завршетку бала, у нашој кући остао је на спавању један учитељ, иначе, Црногорац, који негде из удаљеног краја, у току ноћи није могао да оде до свог села. Још код три учитеља такође су на коначишту остали гости. Као љубазии домаћшш, мој отац и мајка, ујутру су приредили добар доручак на коме им се придружи још један учитељски пар. Док су они тако у причи доручковали, моја млађа сестра, Нада, п ја, са још једпом девојчицом, мојом вршњакињом, играли смо се у суседној соби. Кухиња и трпезарија су биле одмах иа улазу куће на првом спрату, док је у соби, где смо се ми деца играли, био повећи степеник, па смо се ми из кухиње у собу буквално пели. Елем, ми у соби, а уче чаврљају и у соби се час чује жагор, час смех. Баш им је било забавно!

Тако играјући се, спазпх на ноћном стоћиђу, крај кога је Црногорац уча спавао, повећи револвер, „тулумбаш" у белим корицама. Нс зиајући каква се пссрсћа може догоди ги зграбим ја тулумбаша и уперим га на сестру Наду и комшиницу Браику Прокић почињући да шкљоцам. Оне уплашене хтедоше да зовну моју мајку или оца да ми одузму ту „играчку". Међутим, нсшто је ишло тешко, па ја пиштољ, кубуру, почех као да иоправљам и некако их умирих да не страхују.

Међутим, док је цев била наслоњена на мој леви део стомака, ја опет почех шкљоц, шкљоц и та чудна играчка у мојим дечјим и слабашним рукама опали, испаде ми из руку, ја залелеках и почех више од страха да скачем по соби ... У тренутку врата на соби се нагло отворише, моја мајка чувши пуцањ прва уђе преко оног прага, саплете се, паде и поче да кука. Отац да је утеши, само виче:

- Па, дете се од пуцња уплашило, па плаче и дере се.

- Како ништа није било? - виче моја мајка, и у трену се усправи и крену према мени вичући.

- Па детету само липти крв!!!

Прискочи и гошћа, учптељица, и мене брже боље положише на под. Мајка виче Драгутина да донесе пешкир. Прва помоћ стиже,

везаше оне пешкире око мога стомака како би крв зауставиле. Сестра Нада и Бранка вриште од страха, док се ја некако умирих. Неки јак бол нисам осећао, али топла крв је квасила и мој стомак и пешкире.

И овога пута до изражаја долази Љуба ГГетровић, па само после два месеца „рањеника" поново вози својом чезом у Тополу. Доктор Грабовац озбиљног лица, одвија она два пешкира сва у крви, ставља на две раие уз мазање јодом неки прах и маше главом. Мајка и отац више гледају у доктора и његове реакције, него у моје ране. Зашто ране? Како је „тулумбаш" опалио, пробио је јутарњу кошуљицу, на једном месту улетео у стомак, а десетак цм даље изашао. Доктор Грабовац натопи ране газом и доста завоја обавије око стомака стално вртећи главом. На крају завијања, окрете се мојим родитељима и озбиљним гласом рече:

-Ово ваше дете има много среће. Метак је доста захватио трбуха, али је углавном просвирао, што би се рекло, више по површини него по дубини. Да је метак само 1 цм закачио трбушну дупљу дубље, вашем детету не би било спаса. Видите,и у несрећи каткад може бити среће. Дођите поново за 5 дана на преглед и превијање!

Кочијаш Љуба Петровић ошину коња и даде му знак да крене према Шаторњи. Срећом од овог рањавања није било никаквих последица.

Помоћ у прављењу муниције

Мој стриц из Маслошева, Драгољуб, био је један од најбољих ловаца у скоро целој Шумадији. Имао је два сина: Милорада и Миодрага-Ћсму. Невероватно, али истинито: два брата, мој отац Драгутин и Драгољуб: Драгутим иако официр у Првом светском рату није волео оружје, а његов брат Драгољуб био је један од најбољих ловаца у Шумадији. Исто тако историја се поновила са друга два брата: Милорад ни да чује за лов, оружје, пушку, а Ћема потпуно супротан њему. Исти отац. По цео дан око муниције, око пушака. Ћема се бавио муницијом. Налазио је сирово олово, топио га у празне чауре, стављао барут, а на врх патрона стављао куршуме које је сам од олова уобличавао!

Знајући све то, заинтересујем се ја да им помогпем у скупљању олова. Први и други разред гимназије учио сам у Крагујевцу и становао близу великог крагујевачког парка. На његовом крају између парка и фудбалског шралишта „ФК Шумадија" (данас „ФК Раднички"), налазило се цивилно стрелиште. Тамо, иза постављених мета, дизао се велики грудобран висине чак 30-40 метара. Како је грудобран био од земље, бојеви меци су се заривали у грудобрапову земљу. Када нпсам имао школе и када на стрелишту није било гађања у мету, ја сам једном лопатицом рио по оној земљи, вадио челичне метке напуњене оловом. Тако бнх скупио стотинак метака, носио кући И из метака истапао олово. Имао сам једну металну чинију, из ње сам истакао топљено олово и тако добијао оловне плочице. Читава ова работа била је у намери да снабдем Ћему потребним материјалом.

Посао је добро напредовао, иако је био врло опасан. И шта се догодило? Једнога дана, када се олово истопило, мојом непажњом и сметеношћу, неспретно подигнем са шпорета врелу чинију пуну истопљеног олова и...белаја. Како сам чучнуо, врела чинија ми полете из руку и цела количина олова изручи се на моје колено! Прогореле панталоне, гаћице и све се слило на леву ногу неколико сантиматара од чашице према бутини. Наста вриска, кукњава, страшни болови, опекотина велика и дубока! Пречник нагорелог места 7-8 цм, а рана дубока скоро до бутне коске.

И опет срећа! Болница није била далеко. Кад је лекар видео рану, само је констатовао:

-Да се усијана оловна маса изручила само за пар сантиметара даље на чашицу колена , ко зна да не би остао као вечни инвалид или можда ћопав!

Три месеца сам свакп трећи дан ишао на превијање, док рана није зарасла. Ћопкао сам , али срећом по зарастању ране могао сам нормално да идем. И дан данас, као успомена на тај догађај, остао је велики ожиљак на нози.

У нади да ће Нада опростити

По премештају оца Драгутина 1933.године за Београд, наставио сам учење у гиманзији. У школи „Краљ Александар I," као питомац у ингернату у исто време учио је и Антоније Исаковић- Лу-

ле. Његов отац од шесторо рођене браће био је најмлађи син попа Љубомира и попадије Кине, а моја мајка, ЈТепосава, од све деце, најмлађе дете. Тако смо Луле и ја браћа од ујака.

Луле је био млађи, па је из интерната могао да изађе само недељом и то под условом да га изведе неко од фамилије. Тако сам га ја од бројне фамилије по мајчиној линији, најчешће изводио. Тада би моја мајка спремала ручак, а после смо обично шетали по Београду. Провод је зависио од тога колико смо имали џепарца,

Једне недеље пожелесмо да идемо у биоскоп. У биоскопу „Метропол" (где је сада хотел и биоскоп „Касина") давао се филм страве и ужаса „Франкенштајн". После лепог ручка почесмо да претресамо џепове, нађосмо нешто „сиће", али недовољно за две улазнице. Једна улазница 5,5 динара! Шта да радимо? Да тражимо паре од мог оца? Не! Прво нисмо сигурни ни да има новца, јер је учитељска плата била мала, а датум тог дана „висок"! Ипак, била је тако велика жеља да идемо у биоскоп да смо само размишљали шта можемо да урадимо.

И најзад, паде ми на памет спасоносна идеја. Моја сестра Нада имала је „шпар-касицу" у облику прасета од керамике. Стално је крила, јер се плашила да јој неко касицу не „помилује". Предложим ја Лулету да је потражимо. Претресемо скоро целу кућу, али шпар- касице нема, па нема. На крају, завирих и под кревет и тамо угледах једну кутију са Надиним луткицама, а поред ње и касицу.

Помоћу игле извадисмо три до четири динара! Беше довољно до 11 динара. Ми пресрећни, а касица празнија. Поносни на своју сналажљивост и срећу, а у нади да ће сестра разумети и опростити, одјурисмо у тако жељени биоскоп.

Хенде ауф!

Об.априла 1941.године, диван пролећни дан. На широко отвореном прозору, према улици, наслоњени и с погледом на рудничку планину, која се увелико облачи пролећним зеленим рухом, мајка ЈЈепосава, сестра Нада и ја, уживамо удишући јутарњи свеж ваздух.

Тишину поремети вриштећим гласом трчећи у своме дворишту према улици, Бранка Прокић, паша блиска комшиница, само ви-

че: „Тетка Лепоеава, тетка Леиосава, Немци бомбардују Београд!!!"

Неочекивану вест, да проверим, отрчим до радија у другоој соби, и дрхтавим глас спикер објављује: „Пажња, пажња! Од раних јутарњих часова немачка авијација бомбардује Београд. Вратоломни напад на Југославпју је отпочела немачка солдатеска." После краће паузе понавља се глас спикера.

Од 27.марта ужурбана мобилизација резервног састава југословенске војске. Отац Драгутин мобилисан и по ратном распореду је заменик команданта железничке станице у Београду. Брат Божа, као резервни норучник, на распореду нсгде код Крушевца. Мајка Лепосава, са две ћерке, Надом и Радом, и са мном, долази у Шаторњу где смо имали своју кућу. У кући је још била Богданка, супруга Божина, иначс, од 1939.године, учитељица у Доњој Шаторњи.

Чувши ову погресну и збуњујућу вест, дрхтимо и, уз плач женског рода, нагађамо шта је с нашим, мобилисаним. Највише је страховања за судбиу оца, Драгутина, који је на железничкој станици, а она, као војни објекат, сигурно је први задатак од стране Немаца да се бомбардујс. Ја одмах излетим из куће и трчећи до раскрснице, до кафане, где се већ почсо окупљати свет који мсђусобно компептарпше насталу ситуацију. Око 10ћ од правца Тополе, путем према Руднику, и далве, јединим главним путем, Београд-Сарајево, прско Ужица, који је пролазио кроз Шаторњу, почеше да наилазе аутомобили, аутобуси, камиони избезумљених Београђана који су спас очекивали што даље од Београда. По неко од ових возила се пред кафаном зауставља и ту добијамо прве информације: „Ужас,ужас, Београд је сравњен, Немци га бројним авионима бомбардују. Много света изгинуло, много рањено, оно што јс остало живо, преко рушевина, дима и сталног бомбардовања, бежи из града."

Од тако лепог шестоаприлског дана, време се промени, поче киша, захладнело је, снег поче да веје. Вести преко радија јављају како је наша војска ушла у Софију, и да је на домаку Солуна.

После пар дана опет се време побољша, Живко Томић ме позва и рече да је добио обавештење од Партије, у коме се апелује на комунисте и скојевце да се као добровољци јаве у најближе војне јединице и учествују у одбрани Југославије. Он, као члан КП, а ја

као скојевац, договоримо се да кренемо према Горњем Милановцу и да се тамо прикључимо некој нашој јединици. Позовемо да са нама крене и мој школски друг, Милан Живковић-Лане. И он је један од ониих који је избегао из Београда и са мајком, Милевом-учитељицом, и сестром, Душицом. Дође код мене у Шаторњу и ту се у једну комшијску кућу смести.

Нас тројица кренемо преко планине Рудник да што пре дођемо до неке наше јединице. Мајке нам спремиле по печено пиле, нешто хлеба и сира да успут можемо мало и да мезнемо. Спуштајући се са планине Рудник према селу Мајдан, сустигосмо једну повећу колону наше војске. У колони измешана пешадија и артиљерија. Како се прибижисмо колони, прићосмо неким млађим официрима и информисасмо их о нашој намери. Они се нећкају да нас приме, али на крају пристадоше да се прикључимо њима, па ће се о томе сутрадан у Горњем Милановцу одлучити.

Стигосмо у град. Војска се смешта, а ми са пар официра се сместисмо у једној кафани. Простирка слама, а покривачи наши танки мантили. Она печена пилад добро дошла за заједничку вечеру. Ту смо и преспавали и ујутру чекамо одлуку шта ће бити с нама. Изађосмо на улицу, а у граду много војске. Мало се изненадисмо када видесмо пуне улице војника, без пушака и другог наоружања, само понеко од њих наоружан. Војска се шета, тамо овамо, а официра нигде ни једног. Ми покушавамо да нађемо оне наше официре да нам бар нешто кажу, а њих, нема па нема.

Негде око подне, у ону масу наше војске, рекло би се на хиљаде. Из правца Чачка заустави се један цип са немачким официрима, па право у пошту где је био штаб све ове разбијене војске. Само се прочу вест да је југословенска војска капитулирала и да свако може да иде куда и како хоће!

Нас тројица у чуду, само констатовасмо да од нашег ступања у добровољце пема ништа и да треба да се вратимо кући. Ја предложих да се вратимо истим путем преко планине, али Живко и Лане предложише варијанту главним макадамским путем преко варошице Рудник, до Шаторње.

Путем, куда идемо, у мањим и већим групама, по 5-6 војника, креће истим путем. Војска, вероватно, од умора и дугих маршева тромо се креће, а нас тројица, још свежи, брзо прелазимо киломе-

тре. Прођосмо м кроз варошицу Рудник. Пут низбрдаст па се брзо корача. Ја као предводиик, од оружја имам само мали револвер који се нашао у кући или од оца или брата.

Пут кривуда са много серпентина. У једном тренутку, иза окуке појави се у пупој брзини немачки мотор са приколицом. Како дођоше до нас, из приколице, пуне ситног оружја и муниције, искочи Немац и препречи нам пут, а Немац са задњег седишта, упери машинку на нас и узвикну:

-НапсЈе аиЛ (Руке у вис)

Ми подигосмо руке у вис, а Немац из приколице поче да нас претреса. Напипа мој револвер, шчепа га и баци у приколицу, и настави да претреса Живка и Ланета. Код њих ништа. Живко, као студент енглеског и немачког језика, ни реч од страха да проговори. Ја, дрхтавим гласом као нешто муцајући,и да му објасним да ми је револвср остао а да је он од она који је ових дана погинуо. „Револвер, маин фадер..." муцам ја, па никако даље да нешто кажем. Али, то за Немца ништа не значи, сем што на мене упереном машинком само узвикну:

-Оеђеп 51е аиГ с!еп 2ле1!!! (што би се рекло, да се измакнем на мету)

Ја опет:

-Меш Уа1ег, т е ш Уа1ег. (Мој отац, мој отац.)

У том одсутном часу, иза окуке одакле смо и ми долазили, појави се већа група наших војника, и Немцима, када их приметише, не оста ништа друго, него нама само повикаше:

-Боб, 1об!!! (одлазите, одлазите)

Немци се нагло окренуше према нашим војницима, и да случајно не би дошло до пуцњаве, нас ослободише и, онако наоружани, упутише се нашима да их претресају и евентуално разоружају. На нашу срећу, група наших војника је била без оружја. Претрес би брзо завршен. Немци ту окрепу мотор и кренуше према Шаторњи.

Ето, моја Талија, наши капитулански војници без воље да се боре, ускратише рафале машинке која је била уперена у мене да ме ликвидира, јер сам ја једини у том тренутку био „наоружан".

Нас тројица полако сачекасмо групу наших војника. Мук, мук, нико ни реч да проговори. Ми, корак по корак за одлазећим Немцима, ћутећи, упутисмо се правац Шаторња, својим кућама.

Први курирски задатак

Безбрижне године детињства и иезаборавних догодовштина заменила су ратна времена. Године најлепше младости провео сам у Другом светском рату.

Крај августа 1941.године, а ја се у партизанима налазим још од 12. јула. После 20-так дана, проведених у првој чети Првог шумадијског одреда, штаб одреда ме изабра за курира. Штаб су чинили: Милан Благојевић - командант, Милан Илић, чика Милан - заменик, Жакула - комесар и Милован - Мика Милосављевић - помоћник комесара. Седиште штаба одреда било је у Горњој Трешњевици, али свакога дана неко од чланова штаба био је на терену. Или су се сами кретали или су са собом водили и по једног од курира. Нас је било тројица: Аврамовић Бора, син чика Милана, Жућа и ја.

Једнога дана позове мене командант и рече да жели са мном да разговара, али да о том разговору никоме не причам!0 чему се радило?

-Ти си такорећи до јуче живео у Београду,- поче командант. - Отићи ћеш до Београда, добићеш једно писамце, да га однесеш на адресу коју ћу ти рећи, а ти ћеш је запамтити. Писмо неће имати, ни датум ни неки посебан садржај, али ће прималац на тако шифровано писмо имати шта да одговори.

Ја му рекох како имам код кога да останем неколико дана док чекам одговор, а да ми је и отац моментано у Београду.

По ноћи дошуњам се до куће, испричам само мајци за одлазак и сутрадан рано ујутру, седнем на братовљев бицикл па преко Тополе дођем до Младеновца. Оно писамце ставим у чарапу, а на ногама, сећам се, имао сам патике „Бата". Бицикл оставим код свог школског друга, Ђокице Ђорђевић, чији је отац био познати трговац, па седнем на воз и правац - Београд. Дођем код свог друга Милана Живковића - Ланета, чиија је мајка удовица била директор ОШ „Филип Вишњић" на Ђерму. Увече, одем да се јавим оцу који је привремено становао код мог брата од ујака Душана и Иванке Исаковић.

Сутрадан, не казујући никоме, где ћу и шта ћу, одем на адресу коју сам добро запамтио. То је била једна уличица на Црвеном кр-

сту и само је требало да тражим годпођу Дару и да јој кажем „Шаље ме Црни Наталинчанин". Задатак сам добро обавио и требало је да се истога дана следеће недеље поново нађем код госпођа Даре.

Међутим, трећи дан ујутру, док смо ЈТане и ја још у кревету ћаскали, на вратима неко закуца. Погледам, са мојим оцем непознат човек. Упита ко је Пантелија Прокић и ја му се представих. Рекао ми је да се обучем и пођем са њима двојицом, а успут нам само рече да ништа не говоримо и да нас води у специјалну полицију на Обилићевом венцу.

ЈТете мисли мућевито! Шта се могло десити да и оца и мене воде у полицију? Тек сам по изласку сазнао од оца шта се десило. Дан по моме доласку у Београд, отац у Бапканској улици сретне чувепог банкара и дугогодишњег режимског посланика Илију Михајиловића. Кад измењаше понеку реч о јуначком здрављу, Илија рече мом оцу да се по Аранђеловцу прича како су се у селу Горња Трешњевица окугшле неке шумске комите и да је међу њима и његов син:

- Боже, Ико, свашта го народ пирича и измишља, па мој је син ево, овде, у Београду.

Тако је Илија сазнао да сам ја у Београду те ме је преко својих веза оцинкарио до шефа специјалне полиције, по злу чувеног Бећаревића.

Корак по корак и дођосмо до полиције. Агент нас уведе у једну просторију на IV спрату. Неколико агената нас погледаше, онај што нас доведе рече да мало причекамо, а он закуца па једпа врага и уђе. После десетак минута из те собе изведе једну млађу жену, предаде је агентима, нешто им шапиу и они је одведоше. Нас уведе. За писаћим столом седи један мршав, црнпураст човек у цивилу, са својих 35 година. Огац и ја се поклонисмо и наздрависмо добар дан.

Агент изађе и остави нас да стојимо. Шеф нас једва поздрави и узе неку фасциклу. Зури у њу и обраћајући се моме оцу рече:

-Имамо информацију да ти је један син, учигељу Прокићу, у заробљепиштву, а да је млађи шумски.

-Ја сам тај млађи син и никада нисам био шумскн - рекох ја, иако ме нико ништа гшје питао.

-Ти да ћутиш док ја разговарам са твојим оцем.

Драгутин, окуражец мојом кратком изјавом, настави:

-Знате, господине шефе, ја сам био учитељ у селу Доња Шаторња више од 20 година. Током тих година сам стекао бројне пријатеље, али је било и таквих људи који су, због разних политичких смицалица, можда, били против мене. Иначе, господине шефе, ја сам био капетан у рату, био сам рањен и погледајте моју руку. Лева је краћа од десне и остао сам инвалид. Родољуб сам ове земље. Па зар бих ја дозволио да се мој син смуца по шуми са којекаквим пропалитетима? Тачно је то да се ноћу чују понеки пут пуцњаве, да се неки људи крећу ноћу, да неке дечаке мобилишу. Чим сам то видео ја, овога сина што овде видите, одмах доведох у Београд, где смо до рата и живели. И ја сам, као што видите, и сам у Београду, мада понеки пут одем до села да видим жену, две ћерке и снаху од сина који је у заробљеништву.

-Добро, добро, рече шеф - видим да је то што причате истина. Нека ваш син буде срећан што има таквога оца и треба да га слуша. Слободно идите кући, а ти младићу памет у главу и слушај свога оца!

Зазвони на звонце, појави се агент што нас је привео и рече му да нас испрати до излазних врата. Колена клецају, отац и ја се гледамо просто не верујући да смо слободни.

После неколико дана, нимало обесхрабрен, одем опет до Даре по одговор. После дан, два, цедуљу ставих у џеп, па седнем па трамвај до Топчидера. Ту узмем воз до Младеновца, па бициклом до Шаторње. Две, три немачке патроле су ме заустављале, али ђачка књижица ми беше добра пропусница за срећан повратак у партизане са свог првог курирског добро извршеног задатка.

У штабу су ме дочекале све саме похвале!

Живот вредан 10.000 динара

Како му само име каже, Орловац, брдо на крајњем западу села Г. Трешњевица, доминира над селима на југозападу: Манојловцима, Јарменовцима, Гуришевцима; на истоку Горњом и Доњом Шаторњом и Д. Трешњевицом; на северу већим делом села Г. Трешњевица и нешто даље селом Јеловик. Орловац окружују планине: Рудник, Венчац и Букуља.

Лспод Орловца, на истоку, лсже села Горња и Доња Трешњевица, на југу Јарменовци, на западу, Војковци, Гуришевци, а на северу делови Г. Шаторње, Брезовац и села у долини реке Качер.

Ту, одмах, пспод Орловца налазиле су се куће фамилије Илић, отприлике пет, шест кућа... У једној од њих била је кућа старијег сељака и доброг домаћина, Крсте Илића. У тој кући се сместио штаб Првог шумадијског одреда. Ретко када је цео штаб био на окупу, јер су чланови штаба са батаљонима били на терену где су помагали стварању народноослободилачких одбора.

Сунчан октобарски дан. У штабу смо чика Милан, заменик команданта, и ја. Нешто после подне зачуше се пушчане паљбе, мало внке, те је изгледало као да неко шенлучи. У једном моменту утрча у Крстину кућу, кћи чика Милана, Сава. Мало задихана и уплашена рече да се нека војска креће од правца Д. Шаторње према центру села, где се налазе црква, школа, општина, кафана и пар сеоских кућа укључујући ту и једну малу трговачку радњу.

На Савино обавештење нас тројица истрчасмо из куће и упутисмо се једном пречицом ка узвишици изнад Крстине куће. За тили час се попесмо и са западне стране избисмо у један мали виноград који је био окренут према центру села. Спустисмо се низ виноград до његове доње ивице п седосмо. Ноге спустисмо у мањи јарак који се пружао ивицом винограда. Испод винограда једна њива, на којој је недавно била посејана пшеница. Сада је то стрн и спушта се на око 200м. На ивици њиве врзина, а поред врзине сеоски путељак. Од нашег места, где смо поседали, до центра села у ваздушној линији је око 2км.

Седимо тако, у средини чика Крста, са леве стране на око 2м чика Милан, а на око 2м, са десне стране, ја. Гледамо и видимо како се стрељачки строј нриближава центру села. Не разазнајемо о којој је то војсци реч. Више вике, дреке, него што одјекне неки пуцањ. Гледајући преко стрњике у гтрвцу школе и кафане нисмо ни приметили да се до ивице њиве привукао један са пушко-митраљезом, наслонио га на врзину и опалио рафал. Рафал заштекта, чика Крста само јаукну и узвикну „Погибох!" Чика Милан и ја у трен одјурисмо кроз виноград преко превоја и трчећи нађосмо се на другој страни, где вшпе нисмо били па нишану пушкомитраљесца. Онако, у трку, прескочисмо речицу и утрчасмо у орловачку шуму.

Потрага се није кретала у правцу Орловца плашећи се шуме и евентуалног контранапада. Задихани од трчања и успона према Орловцу, застадосмо док је чика Милан само понављао: „Видиш ти, Пуле, шта ово би! Умало да сва тројица погинемо. Имали смо среће што смо седели са стране и на удаљености од чика Крсте ..."

Сунце зађе за Орловачки вис, пуцњава престаде, драње, цика и вика умукла те се нас двојица одлучисмо за правац у штаб. Док смо се приближавали, чујемо лелек и кукњаву што нам је одмах била потврда да је чика Крста заиста био убијен.

Увече у штаб дотрча један дечак од 15 година, син кафеџије и исприча нам следећу причу.

„Пук љотићеваца, стационираних у Аранђеловцу у неколико камиона дође до Доње Шаторње. Ту су се искрцали, развили у стрелце и кренули у претрес терена преко Доње и Горње Шаторње, Д. Трешњевице, правац Г. Трешњевица.

Неки официр, јашући на коњу, опремљен двогледом, крстарио је гледајући околину не би ли угледао партизане. У једном моменту зурећи кроз двоглед, угледа вас тројицу, како седите, па викну:

-Ено их!

У томе му притрчи један од љотићеваца са пушкомитраљезом и повика:

-Ено мојих 30,000 динара!

Било је расписано да ће за сваког убијеног партизана да се добије 10,000 динара.

-Ја се шћућурио, прича дечак, а пушкомитраљезац ми нареди да му помогнем да се што брже и што краћим путићем приближимо вама тројици. Ја њему стално говорим како су то моји сељаци, а он ће мени:

-Ево мени 30.000 динара.

Када смо се приближили на око 200 м, он наслони пушкомитраљез на врзину, нанишани и опали! После петог метка митраљез прекиде паљбу, јер се матак заглавио. Двојица скочише и побегоше, а један остаде мртав да лежи, док љотићевац само понавља:

- „Побегоше ми 20.000 динара!!!"

Замена задатка

1941.година. Штаб првог шумадијског одреда у Г. Трешњевици. У Шумадији на потезу Топола, Аранђеловац, Белановица, Даросава, Рудник, партизанске борбе пламте...Штаб активан! Стални доласци и одласци на терен. Ту се доноси разни пропагандни материјал: „Борба", леци, прогласи... За нас, курире, пуне руке посла. Разношење и доношење материјала, одвођења на слободну територију познатих чланова КП, одвођење до Рудника, одакле се слободна територија преко Г. Милановца, Чачка, Ужичке Пожеге, слободних Ужица, простире све до Романије и скоро до Сарајева. Све илегалце из Београда доводи фотограф (веза одреда са Београдом) из села Брезовац. Тако су преко њега стигли Цана Бабовић, Марко Никезић, Зоран Жујовић, Митра Митровић-Ћилас и многи други.

Мој одличан и дугогодишњи пријатељ, Бора Аврамовић, из села Влакча, сваке године током летњег распуста је долазио код свог ујака, Драгомира Јефтића, иначе, нашег великог и оданог симпатизера и позадинског радника. Није се бавио спортом, није био ни члан нашег фудбалског клуба „Карађорђе", али смо се ипак свакога дана дружили у Јасеници. Ту смо се купали , а кад бих свирао гитару, певали смо и веселили се. Тако смо се спријатељили, те је он уз мене и Живка Томића, постао наш симпатизер и одмах по оснивању одреда, дошао у наше редове. Био је мало нежног здравља, песничка душа, па га је штаб брзо из јединице довео у сам штаб те ми се тако придружио у курирским задацима.

Негде, пред крај октобра, почетком новембра, комесар одреда, Жакула, позва Бору Аврамовића, иначе, студента и сликара аматера, и мене и изнесе нам задатке:

- Ти ћеш, Боро, овај материјал да носиш до села Живковаца и у школи учитељском пару да га предаш. А ти ћеш, Пуле, овај материјал и једно писмо са инструкцијама однети у Г. Милановац и све то предати чика Милану, који ће тамо доћи са Другим батаљоном..Тај се батаљон враћа од Ужичке Пожеге где је са тамошњим јединицама учествовао на рашчишћавању терена од неких четничких јединица чији официри нису хтели заједничку сарадњу са партизанима.

Нас двојица разумесмо и прихватисмо задатке! Али, увек, али... Судбина је хтела да се задаци не спроведу баш онако како је било наређено. По добијеном задатку, Бора ме замоли да променимо маршруту: да он иде за Горњи Милановац, а ја за Живковце. Шта је био разлог тог његовог предлога?

Од Горње Трешњевице кренеш преко Орловца, спустиш се у Јарменовце, одакле главним путем идеш преко Рудника, до Горњег Милановца. Сва територија слободна, а главним путем велика фреквенција сељака, сеоских кола, понеки партизан, који је дошао до куће да се пресвуче, па опет истим путем до јединице.

А пут до Живковаца! То је нешто сасвим друго. Иде се углавном, преко долине речице Качар, која пресеца многа брдашца, шуме и успут се могу срести чувари стоке који у приобаљу напасају стоку и на реку Качар навраћају стоку на појила. Ретко се може срести неки сељак, јер су куће доста удаљене од реке.

Ја одмах пристадох, јер ми је тај терен био добро познат. Са фудбалским клубом на сељачким коњским колима путовали смо тим путем на утакмицу у Белановицу. Село Живковци налази се близу Белановице.

Бора на леђа пребаци пошту, ја преко рамена моју, и поздрависмо се, уз најбоље жеље, да се што скорије видимо, после добро обављеног задатка.

Кренем путељцима, негде путем, негде пресецам окуке, на путу нигде никога да сретнеш, сустигнеш или чујеш. Тако занет, својим мислима, на мом правцу пута, са десне стране, изби мени непознат човек. Уз некакав хладан поздрав, уследи уобичајен и неважан разговор. Он проучава мене, ко би то ја могао бити, ја њега, такође.

- Видим, рече непознати,- нешто потешко носиш. Сељак ниси, четник ниси, ти мора да си партизан

Скромно му призцадох, али одмах узвратих:

- А ко си ти?

-Па и ја сам од твојих. Познат сам у овом крају као Црни и углавном се бавим позадинским радом. Идем до села Гараша и тамо треба да се сретнем са учитељицом Вером Милетић.

После тако штурог упознавања, брзо се растадосмо: он у Гараше, а ја правац Живковци. Ето, тако се још једном уверих да су

млади учитељи, иајчешће брачни иарови, у иашим партизанским школама, које су биле уједио и наше базе, били одани нашој борби и активно са нама сарађивали.

Од Трешњевице до Живковаца скоро 25км. Далек пут, а и терет поште, коју сам носио, учшш своје. Стигнем на одредиште пред сам залазак сунца, ту ме брачни пар учитеља задржи, приреди добру вечеру, обезбеди ми добар смештај. Иако заспах преуморан, већ у цик зоре скочих и, онако обучен и неумивен, хитро се упутим назад, у базу размишљајући како ћу ипак успут моћи да се одморим и на чистој реци умијем.

Рапортирам комесару Жакули и испричам му о сусрету са Црним. Само ми је рекао да је и ои постао члан нашег штаба и да му је тај део терена додељен за позадински рад. Црног сам само још два пута срео и срдачно га поздравио. После рата од Мике Милосављевића- Милована, сазнао сам о судбини Црног. После нашег повлачења у Босну, илегално је отишао у Београд, тамо је ухваћен и стрељан!

Прође дан! У штабу се вајкају шта је са Бором. До поднева је требало већ да се врати, али, њега нема, па нема! На сву жалост, Бора се више никада није вратио у штаб.

Шта се то догодило Бори? Бора је прешао исто као и ја 25км до Горњег Милаповца и, стигавши уморан, уместо да се одмах вратио, остао је да се у згради болнице одмори и преспава. Међутим, у тој болници је био смештен батаљон и преко ноћи четници опколише болницу захтевајући да се батаљон преда, да положе оружје и да ће бити пуштени. Једна група одважнијих и куражнијих, са пушкомитраљесцем Корејом (иначе сељак из села Копљари), искочи кроз прозор, бацајући бомбе и уз ватру пушкомитраљеза успеју да се кроз четнички обруч пробију и у целини избегну заробљавање. Остатак батаљона се пред зору преда. Четници су ослободили седам, осам сељака пустивши их да иду својим кућама, да би остатак њих, око 120 партизана повезали жицама и одмах их одвели у Ваљево где су их предали Немцима. Немци су убрзо све стрељали осим два одважна партизана који су се једне ноћи извукли из касарне и побегли. Међу стрељанима је био и мој Бора.

И тако је судбина хтела да замена задатка буде као да је Бора рекао: „Ти иди у живот, а ја одох у смрт!!!"-Талија.

Превише причања - одсуство мудрости

Јлеп октобарски дан 1941. Део штаба заседао је у кући покојног чпка Крсте Илића. Састанак се завршио пред смирај дана. Командант Милан Благојевић ме позва и рече:

- Спреми се за дуже путовање. Ти и ја ћемо отићи вечерас до Јарменоваца да преноћимо код учитељице Коке, па онда крећемо даље."

Шта да спремим? Узмем своју војничку торбицу, пребацим је преко рамена, а у њој парче проје које ми даде домаћица и револвер за кук. Идући према Јарменовцима командант ми укратко исприча да идемо у Ужице, јер се тамо налази врховни штаб партизана. Тамо се одржавају састанци команданата одреда из целе Србије и трајаће неколико дана. Преко Орловца се спустисмо до јарменовачке школе, у само предвече. Ту затекосмо Коку и учитеља Мошу како разговарају о ситуацији на терену и стварању одбора, о организовању жена за плетење чарапа и џемпера за партизане, јер је већ јесен била на прагу, а приближавала се и зима. Разговору никад краја и, уместо да одемо на спавање и сутрадан рано кренемо, настависмо причу до дубоко у ноћ кад нас изненади долазак комесара Жакуле. Њих двојца се брзо договорише да на пут крену заједно, а да се ја сутра ујутру вратим у штаб одреда. Кад сам се пробудио, рече ми Кока, да су њих двојица, већ у зору отишли.

После три дана, у штабу се појави комесар Жакула и исприча да је и он у Ужицу провео два дана, али да је комаидант остао још пар дана. Дан за даном, прође већ недељу дана, а нашег команданта нема, па нема да се врати !!! У штабу немир! Шта се то догодило да се то предвиђено време командантовог боравка у Ужицу толико продужило? После десетак дана сазнали смо тужну прпчу од једног рудничког партизана који није позанавао команданта Милана, али се истога дана када и Милан враћао у свој штаб по завршеном саветовању.

-Пун воз сељака, жена, понеки партизан, четник, жандарм... Једва нађох места да седнем. Вожња пријатна, народ се распричао, а наш командант окупио око себе доста радозналих и распричао се о свему. Прича како је био у Шпанији, да се борио против фашиста, да се после пропасти шпанске револуције преко Француске, Швајцарске и Аустрије једва пробио и некако дошао у своје Наталинце. Ту се илегално крно и када је бивша Југославија капитули-

рала, мо налогу ЦК добмо је задатак да формира иартизанску јединицу. Тако је дошао у руднички крај и ту у селу Г. Трешњевица формирао Први шумадијски одред. У једном гренутку воз се заустави у Ужичкој Пожеги. Неко од путника излази , неки се у воз пењу, а један жандарм, којп је био шћућурен у једном ћошку диже се изненада и журно нзађе пз вагона. Примегимо ми да се воз нешто више задржао на станици кад у једном моменту у вагон уђоше четири наоружана жандарма и право се упутише према команданту Милану. Лепо га поздравише и замолише га да са њима изађе до станице ради провере. Наивио, верујући у предложено, пошао је са њима. Убрзо воз крете према Чачку, а командант се више не појави у возу. Тада смо још били у заједници са четницима и жандарима, који су били под четничком командом. Тих дана се некако осећало да четнички дух заједничке борбе јењава!

Рудничанин заврши нричу, да је пре некп дан чуо потресни наставак приче о команданту Милану. Жандарми су га увели у станичну зграду, на њега скочили, брзо га на под бацили, везали, одузели пиштољ и без икаквог разлога убили!!! Вест је у штабу примљена са великим запрепашћењем и тугом.

Само је чињеница, да је уместо мене, у Ужице пошао комесар Жакула, била за мене срећна. Да сам ја био са командантом, као његов лични пратилац, био бих исто тако скинут са воза и убијен. Жакула је тако одиграо улогу спасиоца у животу курира Пула!

Наравно, увек остаје дилема када би командант кренуо натраг у Шумадију, којим путем, којим превозним средством и да ли би се у возу онако неопрезно распрнчао, да ли би био откривен као командант и мучки убијен?! Никада није мудро превише причати, а поготову у оним временима када је опасност вребала са свих страна. „Мера у свему", велика је филозофија. Исто тако, све сам уверенији да случајности нема, и да реч случајно користимо само онда када не знамо објашњење неке појаве или догађаја.

Рањени Раца - пропусница за живот

Негде, пред крај октобра, 1941. године од штаба одреда добио сам задатак да од Трешњевпце прско Шаторње одем до Страгара, где ћу наћи Први батаљон на челу са командантом Душком Дуга-

лићем. На пут сам кренуо око подне. У мојој торбичици било је само једно писмо упућено на Дугалића.

На самом уласку у Шаторњу, мештани почеше уплашено да вичу „Немци, Немци!" брзо се склањајући са пута, бежећи у своја дворишта и куће. Ја прескочим плот имања Ђуре Срећковог, па утрчим у двориште попа Милана Благојевића. У том чух поп Милана где виче: „Нису Немци, нису Немци!". Само је један цивилни ауто дошао из правца Тополе и окренуо пут према Страгарима, те се зауставио испред кафане Мике Томића. Из аута су изашли неки људи и сели испред кафане.

Одмах, преко пута попове куће, била је наша, тек неколико кућа удаљена од центра и од раскрснице путева за Тополу, Рудник и Страгаре. Ућох у своју кућу. Када ме угледа моја брижна мајка, нити ме упита одакле долазим, нити куда идем, већ само да ли сам гладан. У кући забринуте Нада, Рада и Богданка са прегршт питања где се налазим, да ли сам здрав, гладан, жедан И, најзад, како излазим на крај са вашкама. Рекох им да је све у најбољем реду, сем што понека вашкица (она бела) испод пуловера зна да грицка по стомаку! После њиховог ручка скоро да ништа није остало, па ми мајка Лепосава на брзину направи кајгану, уз мало сира и добро печене погаче. Итекако сам се заситио и уз пољупце и поздраве до скорог виђења кренух даље на извршење задатка.

Испред кафане, после одласка путника, наста прича и коментари о путницима. Ауто, а у исто време и шофер, били су својина инг. Милошевића из Страгара, иначе власника рудника азбеста. У ауту су биле две особе: кафеција ЈБубисав, један дебељко из Страгара, и главни путник из Београда, бивши генерал југословенске војске, Протић. Циљ његовог доласка био је да оформи јединицу такозване недићеве војске. То је била војска генерала Милана Недића кога су Немци поставили за председника српске владе, с циљем да се Србија спаси. Од кога? Па, наравно, од партизана и то удруженом борбом четника и љотићеваца.

Пут до Страгара наставио сам пречицама, па поред обале реке Јасенице, све укупно 7 км. Мислим да сам ту дистанцу скоро трчећи превалио до страгарачке школе где сам нашао Први батаљон, писмо предао Дугалићу и на брзину испричао шта сам у Шаторњи открио.

Већ је сунце зашло, снуштао се првн мрак кадаје иочело формирање једипице одабраних бораца са задатком да се одмах пронађе инг. Милошевић и прско њега сазна где је генерал смештен да би се заробио.

Негде око 22ћ одабрана десетина бораца доведе везаног генерала и рањеног Рацу. Иначе, Раца је био графички радник, велики борац и командир чете у Другом шумадијском батаљону све док се није дошло до терена Даросаве, где се „спанђао" са учитељицом из једног села код Даросаве. Штаб је то сазнао и по казни га преместио у батаљон код Дугалића као обичног борца.

Било је веома тешко измамити од инг. Милошевића информацију да су гснерала сместили на таван једне од воденица на рсци Јасеници, јер су по доласку у Страгаре сазнали да је ту и чувени Дугалићев батаљон. Раца, као најодважнији, поче да се пење преко неке старе и скоро поломљене лотре и при самом дохвату тавана једна пречага на лотри пукне, а машинка коју је имао о рамену опали и тешко га рани испод пазуха леве руке.

Наша санитетска екипа га брзо превије и извади метак из руке. Требало га је пребацити до села Сврачковца, где је била наша партизанска болница. У рану зору био је мобилисан ауто инг. Милошевића, а сам инг. Милошевић је требало, у улози шофера, да одвезе Рацу до болнице. Преко Шаторње и Рудника се није могло, јер су путеви били прокопани као препрека немачкој моторизацији. Тако је одлучено да се сељачким нутевима преко села Добраче и Врањевшпице дође до Сврачковца. Дугалић мене одреди као пратиоца и рано ујутру кренусмо на пут.

Раца на задњем седишту јечи од бола, а ја седим напред поред шофера. Ауто се једва креће сељачким путевима. Свака неравнина све је више наносила бол рањеном Раци. Мало по мало и најзад негде у подне се спустисмо на пут Крагујевац-Горњи Милановац у село Врањевшница. Прођосмо село, пут макадамскп и слободан за путовање. И баш тада, на путу, око педесетак четника рушило је један дрвени мостић и правило прокопе. Када иза кривине чуше рад мотора, помислише да су то Немци, напустише радове и почеше да беже са места где су радили. Заустависмо ауто, а ја истрчах и почех да вичем:

-Не бојте се, не бојте се, ми смо иаши, ми смо партизани!

Из гомиле четника ее одвоји један човек осредњих година, извади пиштољ иза појаса и поче да виче:

- „Шпијуни, шпијуни!"

Када приђе ауту и виде рањеног, свег у крви Рацу, мало се умири и нареди нам да окренемо назад. Он седе до шофера, а ја поред рањеног Раце. Четник стално држи пнштољ у руци и полуокренут мотри на мене и шофера. Дођосмо до кафане где нам рече да станемо и ту приђоше још неколицина четника, опколише ауто и један од њих рече:

-Овога, водите горе у село, у школу, а ти, шофер и рањеник остајете овде док не дође наш командант, капетан Васић.

То „овога" односило се на мене.Тројица наоружана ме поведоше док ја све време размишљам како ће ме убити. Ишли смо тако 2 км до школе где ме сместише у једну учионицу без ђачких клупа. Под прострт сламом, а у углу, наспрам мене, четири четника играју карте. Сељанке доносе храну, један, вероватно, економ, дели четницима ручак. Они једу, а мене само испод ока гледају, погледом који стреља. Не прође ни два часа, а она тројица, што су ме овде довели, рекоше ми:

-Дижи се, идемо у штаб.

Кренусмо низбрдо и за десетак минута се нађосмо код кола где се и даље налазио ауто опкољен четницима. Капетан Васић, тридесетогодишњак, приђе ми и рече:

-Да будеш срећан што је рањеник Раца, мој добар школски друг, па можете да продужите до болнице, иначе бисмо вас сву тројицу убили.

Наредио је да дођу мобилисана сеоска кола са пар волова и да нас они даље одвезу неким сеоским пугевима, јер је главни пут изрован и прокопан, а многи мостићи порушени.

Уз велике болове пребацисмо Рацу у канате, а инг. Милошевић упали свој ауто и врати се путевима којима смо дошли. За три до четри сата вожње, преко брда и њива, једва стигосмо до Сврачковца. Нама се обрадоваше само пет аустријских војника које је на Чумићу заробио Дугалићев батаљон. Од 17 заробљених немачких војника одвојено је 5 Аустријанаца и послато у Сврачковце да помажу око болеснпка и рањеника. Остали су били стрељани. .

Преноћивши у Сврачковцима, после извршеног задатка, вратих се преко Мајдана, Рудника и Јарменоваца и поново се нађох

у штабу одреда, спреман да наставнм обављање свог курирског посла!!!Уз пуно среће избегао сам скоро сигурну смрт. Опет-Талија.

Задњи сусрет са мајком

Почетком новембра 1941.годиие у Трешњевици, у штабу, сада без команданта Милана Благојевића, одржавао се састанак. Ситуација са четницима и сарадња са њима била је скоро никаква. Очекивало се сваког тренутка да настану непријатељски обрачуни. Предвече, после састанка, члан штаба, друг Шане Петровић, рече ми да сутра рано треба да креиемо иа једаи састанак у манастиру Благовештење.

Како смо ујутру кренули путем преко Доње Шаторње предложих Шанету да свратимо до моје куће. То је била прилика да се видим и сретнем са мојима, пресвучем, ручамо и одатле кренемо за Благовештење. Он је то радо прихватио. Код куће су биле мајка, две млађе сестре н снаха Богданка, жена мога брата Богољуба. После срдачних поздрава уследило је послужење са слатким од шљива и хладном водом. Док је Шане остао у разговору са сестрама и снахом, мајка ме уведе у другу собу. Даде ми да пресвучем кошуљу и доњи веш, а уместо пуловера нови џемпер који ми је исплела. Пуловер и нове вунене чарапе ставих у своју торбицу. На ногама сам имао нове гојзерице до којих сам тек недавно био дошао.

Крајем октобра једна заседа Трећег батаљона у селу Јарменовци заплени један камион који је из Београда возио за Ужичку Пожегу четницима неколико џакова пиринча, соли, нешто макарона и око 60 пари нових гојзерица. Камион је довезен до Трешњевице и ту је сва роба скинута. Прехрамбена роба била је подељена свим оним кућама у селу које су храниле штаб и сваку јединицу која је туда била у пролазу. Од свега из камиона мени је штаб доделио пар гојзерица које су замениле моје патике „Бата", које сам до тада носио. Ах, како је само био добар спој мајчиних ново-иштриканих чарапа и угодних гојзерица!!!

Што се тиче мога одела оно је било офарбано у ораховини у тамно браон боју, прекројено у блузу и панталоне од војничке уни-

форме једног нашег војника који се у нашој кући пресвукао и добио цивилно одело од мог старијег брата, Боже. Шињел ми је један абаџија у селу преправио у лепу доламицу, исте браон боје. Тако сам био добро обучеи и обувен, опремљен за предстојећу незаборавну зиму 1941-42.године.

Док сам у соби био са мајком, сестре и снаха су већ поставиле за ручак: пасуљ с ребарцима, купус салата, киселе паприке и свакоме по парче сира. Када се ручак заврши, настаде поздрављање. Сестре и снаха ме пољубнше, а мајка ме позва поново у собу. На мајчином образу сузе, загрли ме и прошапута као и увек раније када сам из куће одлазио:

-Сине, сине, води рачуна да никад никоме не уцвелиш недужну мајку!

Загрли ме, пољуби и пожели ми срећан пут!

То је био уједно мој задњи сусрет и растанак са мојим најмилијима, а мајка као да је то иредосетила. Никада до тада, када сам одлазио, нисам приметио њене сузе. Сада су се сливале низ образе. Поздравио сам се и загрлио са сестрама и снахом. При изласку из куће и са капије мати, сестре и снаха су дуго махале и погледима нас пратиле, док смо нас двојица све брже грабили према Благовештењу!

На том последњем растанку мајка ми је пожелела срећан пут и мене је та срећа пратила пуне четири године рата. Остао сам жив и здрав. Али, на жалост, када сам дошао у моју родну Шаторњу, 1944. године моју мајку, Лепосаву, сестре Наду и Раду, као и снаху Богданку нисам затекао живе. Душманска и непријатељска рука окончала је њихове животе 05. марта 1943.године. Нека им је слава и хвала!

За њихову судбину сазнао сам у Пљевљима од стране бораца који су из Шумадије дошли на слободну територију. Речено ми је да ми је цела породица страдала. Тек 1944.године, септембра месеца, од сестре од тетке, Десе, удате у селу Мајдан, сазнао сам да ми је отац Драгутин био у логору на Бањици, да је управо тих дана пуштен на слободу и да се налази у Београду.

Магла као савезник

Прошло јс впшс од половмне месеца новембра 1941. Јесен хладна, кишовита, магловита. Трећи батаљон Првог шумадијског одреда се налази на Руднику п свуда около. Почела је прва офанзива. Свп наши непријатељи су се здружили око немачког верманта - љотићевци, недићевци и четници. Наши су пешадинци, а Немци дејствују авијацијом.

Чика Милан и ја, у тзв. „Вили Цаца", чувене боемке, распуштенице, лаке жене истог имена. На ивици варошице Рудник, у великом дворишту пуно дрвећа, разних воћки, а по ободу дворишта понеки велики бор или јела. Цаца је била чувена и по својим вожњама, од Рудника до Аранђеловца и Тополе својим прелепим фијакером којег су вукла два нредивна вранца. Са Цацом је увек ишла понека њена пријатељица и пар кршних момака. Тада није била на Руднику, па смо ми, партизани, користили раскошие просторије за борце и за чланове штаба да се ту одмарају у пролазу.

Ту сам затскао чика Милана, дошавши преко Малог и Великог Штурца, када сам се са Шанетом растао у манастиру Благовештење. После доласка из манастира и преспавапе ноћи освануо је магловит, хладан дан. Ветар северац повремено је наносио густу маглу, а повремено разведравао. Око подне почеше да надлећу два немачка Дорнијеа и да сипају убитачне бомбе. Нас двојица излетесмо из виле, па заклон ухватисмо око дебелих борова. Авиони, један за другим, надлећу варошицу, а ипак највише бомби бацају на велелепну Цацину вилу, знајући да је ту смештена партизанска војска. Док авиони праве круг, ми све у трку даље и даље од виле. Таман када смо се попели изнад варошице и нашли се на трокракој раскрсници путева, који воде према Г.Милановцу, Белановици и Доњој Шаторњи, поче поново да се навлачи магла, да се „прст пред носом" није могао видети. Трокрака раскрсница носи име „Ракића гроб". Ту је у близини пута био гроб неког Ракића који је ту погпнуо још за време Првог устанка у борби са Турцима.

Изнад пута, па према врху плаиинс Рудиик, уздиже се велнка букова шума. Таман што направисмо пар корака, кад одозго изнад нас зачусмо вику четника:

- Ево их, ево их испред нас. Предајте се!!!

Мало се разведри, а пас двојица скочисмо са пута у једну повећу провалију и магла нас поново заклони. Наста пуцњава, а нас двојица, благодарећи магли, умакосмо од потере и погледа четника. Тако трчећи по магли, а знајући да се село Мајдан налази на нашем правцу, сустигосмо наш батаљон који је већ почео да се распоређује у борбену готовост. Чика Милан ми само рече:

- Бре, Пуле, виде ли ти шта се ово с нама могло десити!?

Сва срећа те нас је густа магла спасила сигурне погибије!

Радост поновног сусрета

Негде ту, око 25. новембра 1941. положај нашег Трећег батаљона налазио се на коси изнад села Мајдан и села Сврачковци. Брани се приступ Г.Милановцу четничким једиииицама које су заузеле Рудник. Ту, на положају, нађосмо и Милована - Мику Милосављевића, члана окружног комитета и члана нашег Првог шумадијског одреда. После реферисања чика Милана о бомбардовању Рудника и падом у руке четника, одлучише да Милован и ја кренемо у Г.Милановац и обавестимо команданта о насталој ситуацији.

Дођосмо у команду места која се налазила у згради железничке стаиице, на челу са командантом Средојем Урошевићем. Не прође дуго, а пет немачких бомбардера почеше да надлећу град и да извиђају шта све треба бомбардовати. Истрчасмо напоље. Средоје храмље и једва се креће. Кад смо били на око 200 м од железничке станице, поче бомбардовање. Највише се бомби изручи на станицу и око ње. Ми смо се сакрили под један подвожњак, док се Средоје само полако кретао без покушаја да се негде склонп.

У предаху бомбардовања препознадосмо, према униформама, да се уз повлачење наших јединица, крећу и јединице Недићеве војске. С времена на време, недићевци испаљују сигналне црвене ракете, дајући знак авионнма и правац њиховог наступања.

После договора Милована и Средоја, нас двојица искочисмо из подвожњака и све трчећи прећосмо главни пут Милановац - Чачак. Напустисмо Г.Милановац и преко села Брђана и Милићевици, у већ настали мрак избисмо на уску пругу Чачак-Ужице. Кренемо пругом према Ужицу, а иза наших леђа чује се топовска канонада.

Знак да су Немцн из нравца Краљева кренули пут Чачка и даље према целој слободној територији.

После пешачења од око 2 км угледасмо иза једне окуке железничку станицу. Како се приближисмо, угледасмо доста народа на станици. Мислим да се станица звала Пријевор. Како се приближисмо, чусмо од присутних да сваког тренутка треба да наиђе воз, задњи воз из Чачка према Ужицу.

Није прошло ни десетак минута наиђе воз пун, пунцијат људи и војника. Воз се заустави те се Милован и ја једва некако дочепасмо степеника. Воз је врло споро прелазио километре док смо се ми једва држали на папучици вагона.

Стигосмо у Ужице негде око пола ноћи. После распитивања где се може преспавати, рекоше нам да су само школе прилагођене смештају војске. Некако се снађосмо. Уским уличицама у мрклом мраку дођосмо до једне школе. На улазу се уверише да смо партизани када смо показали наше исправе. У преговорима са четницима о заједничкој борби против окупатора, поред осталог, било је договорено да се сваком борцу уручи једна врста личне карте. То су били дужии да имају и партизани и четници као знак распознавања.

Када је свануло, Милован ми рече да га ту чекам, док се он не врати из Врховног штаба. Чекајући га у кухињи, као доручак, добих парче хлеба са мало џема и порцију чаја. И те како се освежих после два дана и ноћи гладовања. Стално у покрету, повлачењу без времена и места где се може било шта појести!

Чекању никад краја! Да мало прошетам, некако се нађох на обали реке Ћетиње која протиче кроз Ужице. На пар стотина метара удаљености од школе иза једне кривине видим велики, гвоздени мост, који спаја две обале и пут који из Ужица негде води. Угледам око двадесетак партизана на мосту како копају рупе п ја помислих да су то припреме за минирање моста. Брзо се тргох, зачуђен оним што сам видео, окретох се па скоро трчећи вратих се у школу да ту сачекам Милована. Мало се и уплаших, јер шта бих са собом да Милован дође, а мене нигде нема!

Тек нешто око 14:0011 појави се Милован, видим нерасположен и узбуђен. Гледам га љубоптљиво и очекујем шта ће ми рећи. Он ме гледа, гледа, мало размисли, па ми рече:

-Знаш шта, Пуле, Немци и домаћи издајиици-четници, недићевци и љотићевци кренули су заједничким снагама да заузму слободну територију. Наступају са свих страна: заузели су Рудник, Милановац, Чачак, Бајину Башту и приближавају се Ужицу. Штаб ми је дао налог и задатке да се кроз непријатељске редове пробијем до наше територије, тамо окупим заостале јединице и дам им задатак да се по могућности пробију у правцу према Санџаку или остану на терену. А као најважнији задатак је да се бавим илегалом са Шаном и осталим активистима на терену Рудника, Космаја, Букуље, Венчаца, у целом делу терена који је припадао Првом шумадијском одреду. Пошто сам комплетно обучен у оделу нашег сељака са шубаром и опанцима, постоји већа вероватноћа да се до нашег терена пробијем сам.

- А ја, где ћу и шта ћу сам?- упитах га.

- Пођи мало даље, показа ми руком,- Ту, није далеко, налази се мост преко реке Ђетиње и када прећеш мост, кренп тим путем. Успут ћеш наићи на неку нашу јединицу, па им се прикључи.

Ипак, ја поново покушах да га умолим да кренем са њим.

-Видиш ли, ја сељак, а ти полувојнички обучен! Баш бисмо били добра мета. Да нас открију, ухвате и... зна се!

Пошто је моја молба остала неуслишена, загрлисмо се, изљубисмо и један другом пожелесмо пуно, пуно среће, уз договор да ћемо се, ако останемо живи, кад - тад видети и срести. Пуних очију суза кретох у пуну неизвесност, а Милован у далеку Шумадију и беспуће. Окретох се још једном и шумадијски сељак замаче у једну улицу...

ЕпилоГ:

1946.Г. на брду Крањ-Словснија, Тито и Димитров су водили разговоре око стварања заједничке државе, федерације између Бугарске и Југославије. Њихов пут возом, од Љубљане до Београда, обезбеђивао је КНОЈ и ОЗНА Словеније и Хрватске. Пошто је Тито решио да Димитрова отпрати до границе између две државе, обезбеђење пруге је преузела ОЗНА Србије и Југославије као и КНОЈ.

И тако, ја, као официр ОЗНЕ града Београда, будем укључен у ту пратњу. Дуга композиција на београдској железничкој станици.

У фургонима (8 кола, 40 војника) КНОЈ-евци, војска, а ми официри смештени у три иутничка вагона. Воз на сваком мосту, тунелу, станици треба да стане и да се ту искрца по пет војника и један официр.

Уђем у вагон, скоро свп купеи пуни. Угледам у једном купеу празно место. Уђем и седнем. Наспрам мога седишта седи и један официр, у том тренутку мени непознат. Чита новине. Сваки час погледа на станични псрон, очекујући да воз крене. Ја, мајор, преко пута мене седи капетан! Поглед за погледом и учини ми се да тог капетана однекуд познајем! „Ко је? Ко би то могао да буде? .Па ово је Милован", помислих у једном часу! Јесте, није, јесте! Па хајде да га упитам:

-Извините, друже капетане, да ли ви мене случајно познајете?

-Не, рече капетан!

-Извините, или извини, да ли си ти био партизан негде у шумадијским партизанима?

-А зашто питаш?

-Па некако ми изгледаш познат!

-Да, био сам. У Првом шумадијском одрсду.

-Па и ја сам био у том одреду. Да ти ниси случајно Мика Милосављевић, партизанско име Милован?

- Јесам, рече Милован!

- А знаш ко сам ја? Пуле!

- Ста кажеш???!!!

- То што си чуо.

Скочисмо један другом у загрљај, стисак; пољупци и скоро да сузе крену!

Ето приче, какав је био растанак, а какав поновнп сусрет, после пет година. Милован, капетан, ја, мајор. Милован за све време рата позадински радник и као први чин добио за капетана, а ја у бригадама узнапредовао. На растанку Милованов курир, а на поновном сусрету, он капетан, а ја-мајор. Игра судбине! Највећа је срећа у свему што смо обојица остали живи и касније постали добри другови и пријатељи.

На првом задатку по наређењу друга Тита

Април 1953. Нови Сад, Хотел Парк. Овде проводим три месеца учећи румунски језик. У хотелу станујемо и хранимо се. Наставу имамо свакога дана у преподневним или поподневним часовима, све у зависности када наш професор Никола Гавриловић има часове на педагошкој академији.

Приметих да у трпезарији већ неколико дана, сам у једном углу ручава, вечерава један човек. Гледам човека, однекуд ми познат, познат! И најад, сетих се! Да бих проверио, одлучих да му прићем.

Друг или господин, увек озбиљан, намрштен и рекло би се на први поглед да је врло непријатан. Елем, усудим се и прићем његовом столу.

- Добар дан, извините, почех ја, срамежлшво му се обраћајући. - Мени се чини да ја вас однекуд знам.

-А ко си ти, па да ме то питаш?

-Извините, могу ли да седнем? - А он набусито и одсечно рече:

-Седи!

-Извините, да нисте случајно Ужичанин?

-Па шта и да јесам- опет ће саговорник.

-Да ли сте ви случајно били у партизанима 1941.г?

-Па и да јесам, шта се то па вас тиче!

-Знате ја сам био партизан и мислим да смо се нас двојица као партизани срели 1941.Г. у повлачењу из Ужица у селу Драглица, једном селу на Златибору - упорно ја настављам.

Сада сам већ по његовим реакцијама био сигуран да је то баш тај друг који је био вођа патроле где сам један од нас тројице био ја.

- Извините, да ли сте Ви били вођа патроле по задатку друга Тита?

- Да, па јесам, како се не бих сећао, то је био за мене, а свакако и за осталу двојицу, први Титов задатак.

Е, сад ја открих карте:

-Знате, друже, сад могу да вас ословим са друже јер сам ја био један од оне двојице!

-Па зар је могуће, узвикну намрштенко.

Диже ее, загрли ме иољуби и одмах се представи као Драги Јоваиовић, пуковиик понтоњерских јединица ВЈ. Ја се такође представих, седосмо и уз иарученн литар вина и киселе воде, нодсетисмо се тог догађаја.

Од Ужица до Краљевих вода ишао сам сам. У Чајетини доживех поново, већ треће бомбардовање. Срећом, без последица. Дебеле букве беху добар заклон. Око њих се игра „валцер"- обигравамо их склањајући се од правца надлетања „дорнијеа". Пред само вече, великим успоном стигох до Краљевих вода. На улазу, група од неколико другова одваја здраве од болесних разврставајући ко ће где да лежи. Уђох у једну брвнару, пуну полегалих партизана, уморних и изнемоглих од целоднсвног пешачења. Нађох једно место и сручих се од умора на прострту сламу.

Негде око пола ноћи буде нас уз поклич „Покрет, покрет !" Онако мамурне, формирају нас у групе од око 30-так партизана. Колону је иредводила мени непозната другарица. Једва се крећемо! Свану и рекоше пам да смо стигли на Борову главу. Одатле према Санџаку, више нема пута. Једино према селу Драглица још има нешто сељачког пута. Он се све спушта кривинама и низбрдицом до села, око 3-4 км.

У селу црква, велика порта, школа, кафана, општина и пар сеоских кућа. Сви који придолазе седају по порти! Ту су многи партизани, већи број младића од 15-17 година, уз понеког и мајка. У току претходне ноћи гу, до краја пута, на иочетку села, стално су долазили камиони и истоварали пушкс, муницију, штампарију, новине. Већи број малих брдских коњића товарило је што се могло утоварити и односили према Санџаку.

Негде око подне већ се напуни порта. У неком тренутку из једне од бољих кућа изађе добро обучен партизан са машингевером преко груди и добрим гојзерицама са белим вуненим чарапама. Како уђе у гомилу, стаде и неколико пута повишеним тоном затражи да се јаве три добровоЈвца за један посебан задатак. Тишина ... Опет овај понавља исто. Ни дан данас нс бих могао да тврдим ко се од тражене тројке први јавио. У сваком случају и ја дигох два прста са узвиком: „Ja!!!" Пођосмо за другом. Уђосмо у кућу, а он нам рече да причекамо. Чекасмо неколнко тренутака. Ту, у предсобљу, једна другарица са шајкачом тзв. „партизанком", доцније -

„титовком", седи за столом и иесто куца на нисаћој машини. За неколико тренутака појави се на вратима ађутант и рече нам да уђемо.

За повећим столом седи један средовечни човек са наочарима нагнут над столом преко кога је раширена топографска карта. Тегет блуза, око врата гајтан који се пружа преко блузе и вероватно на крају куком привезан револвер.

- Здраво, рекосмо нас тројица, уз војнички поздрав стиснутом песницом на слепоочници.

- Здраво, другови! Имаћете задатак да покушате да се што више пробијете према Ужицу и, ако успете, контактирајте некога од руководилаца команданата или комесара дотичне јединице. Предаћете им једно писмо које се сада куца.

- Ко је од вас служио војску?

Најстарији међу нама потврди.

- Е па ти ћеш да будес вођа патроле. Узећете мој ауто и са њим пробати да се што више приближите Ужицу. А ти, -обрати се ађутанту - запиши имена другова и сваком дај по 1000 динара да им се нађе и да, ако затреба, успут плате оно што буду појели. Јесте ли разумели?

- Јесмо- узвикнусмо ми, и опет партизанским поздравом изађосмо у предсобл>е.

Узеше нам имена, дадоше новац и ађутант нас одведе до аута, преневши шоферу оно што му је наређено. Поседасмо у ауто и кренусмо према Боровој глави. Брекће мотор, успон велики, бројне кривине. До шофера вођа патроле, иза њега ја, а иза шофера трећи члан наше патроле.

Ја понових неколико пута вођи патроле:

- Можда би било боље да идемо пешице и то не путем него мало подаље од пута."

- Ћут', као да си кукавица и плашљивко.

Ја, ипак, понових то неколико пута и када стигосмо на Борову главу, доведе се у памет вођа патроле и даде знак шоферу да стане и да се врати да бисмо ми наставили пешице.

Ту, поред пута, беше једна кућа у коју свратисмо и замолисмо да нешто поједемо. Дадоше нам мало проје и млека, али нису хтели да нам наплате. Одатле кренусмо златиборским брежуљцима,

паралелно са путем у правцу Чиготе, брега који је доминирао овим крајем, а уздизао се изнад Краљевих вода. Попесмо се на један брежуљак. На њему јединствени златни борови по којима је и планина добила име - Златибор. Одједном, са леве стране од нас зачусмо хуку мотора. Ја повиках:

- Немци са тенковима.

- Опет ти, какви Немци.

Устрчасмо на следећи брежуљак, а испод нас се пружи поглед на пут који иде према Ужицу. На мотору два Немца, журе у правцу Борове главе.

- Да трчимо, да им направимо заседу?

Куражно, рече вођа патроле, а од нас до пута најмање 500 м.

- Не можемо стићи да пм направимо заседу.

У том тренутку, иза наших лсђа, према Боровој глави, зачусмо неколико митраљеских рафала, па опет наста тишина и ми настависмо да савлађујемо још по који брежуљак. Од наше војске ни трага, ни гласа. У читавој планини чујемо врло ретко по неки пуцањ и то на великој даљини. Већ поче да пада вече. Нас тројица седосмо и почесмо да разговарамо шта нам је даље чинити. Заједнички дођосмо до закључка да нема више никаквог смисла наставити да идемо даље, утолико пре, што су Немци већ у Ужицу, у Краљевим водама, а и на Боровој глави са моторизацијом. Онај моторцикл са два Немца вероватно је био курир који је однео палог Немцима да се врате. То се и потврдило. Чим се мрак приближи, из беспућа, Немци се вратише на сигурције место.

Већ поче мрак, а нас тројица кренусмо натраг. Касно, усред ноћи, стигосмо до куће где смо добили мало хране. А тамо, кукњава н лелек. Када су Немци са моторизацијом стигли на Борову главу, сељак домаћин се уплашио и митраљеска паљба му оконча овоземаљски живот. Комшије почеше да се окупљају из оближњих кућа, а ми се поново окреписмо пројом и млеком. После краћег задржавања, сељачким путем спустисмо се негде око пола ноћи до села. Затекосмо ауто како сагорева, а поред њега још два камиона у истом стању. Около расуте новине, неки сандуци, вероватно од муниције. Ми до порте, нигде никог. Уђосмо у кућу, где је био командант и рекоше нам да су сви кренули козјом стазом, негде у правцујуга, према Санџаку.

Нас тројица не знајући ни ко је ко, ни одакле смо дошли, седосмо да се договоримо шта да радимо. Раскрави се наш вођа патроле и једва процеди кроз зубе обрацајући се мени:

- Ипак си ти, друже, био у праву. Шта би са нама било, да смо, онако у ауту иза једне од бројних златиборских кривина, налетели на моторизовану колону? Сва четворица бисмо неславно погинули!- И још додаде:

- Извини за оно „кукавицо, плашљивко!"

Одлучисмо. Покрет у правцу, куда је колона кренула. Сва срећа, појави се месец, те тако по трагу колоне, козјом стазом, пред зору, сустигосмо колону. Она застала да се мало одмори, а нас тројица брзим корацима сустигосмо 7-8 јахаћих коња на којима је био врховни штаб са Титом. Вођа патроле приђе команданту, ослови га са „друже команданте" и уз рапорт му рече:

- Стигли смо до близу Краљевих вода. Нигде нисмо наишли ни на једну нашу партизанску јединицу.

- У реду- рече командант. - Дајте ми оно писмо, а ви се прикључите нашој колони.

Негде половином октобра месеца 1976.Г. на београдском аеродрому ме сачека шофср Мића Рогић, иначе Ужичанин. Ја сам допутовао са саветовања „Југоехпорта". Он сав усхићен, радостаи, озарених очију, из седишта ми извуче ужички јубиларни број новина „Вести" и на 22. страници ми показа чланак под насловом „На првом задатку по наређењу друга Тита". У том чланку сазнадох, ако је то тачно, за трећег члана патроле да је то био Босанац који је дошао да преузме из Ужица оружје, намењено јединицама Чиче Романијског. Чланак је написао Драги Јовановић двадесетак година после нашег сусрета у Н.Саду. Кад год смо се од тада у животу сретали, увек ми се захваљивао што је остао жив! А и нас двојица.

Рошомон
(чланак Драгог Јовановића са истим насловом)

ВЕСТИ- Ужице, 1. октобар 1976. године

НА ПРВОМ ЗАДАТКУ
ПО НАРЕЂЕЊУ ДРУГА ТИТА

Није се ни разданило када смо кренули. Пут камени, тврд и прашњав. Северац сече. Идемо тромо, ћутке. Илију „Брадољу", шофера са Романије кога је послао Чпча Романијски по џебану у Ужице, сад захватила ова офанзива па, не могавши да се врати, прикључио нам се и повлачи се заједно с нама. Идемо један поред другог, тромо, уморно. На ногама ми баканџе, добре-скијашке. Као да сам зано да ће доћи дан, када ће ми добро доћи. Лане сам их поручио из Словеније. АЛШ, иостале су ми тешке и једва их носим. Идемо иолако, ћутке тим тешким вијугавим путем који се час спушта, час диже не водећи рачуна ни о времену ни о пређеним километрима.

Негде, на једној узвишици огреја нас сунце, али зубато, но и тако како је, добро нам дође да застанемо, седнемо и одморимо се, не би ли нас колико толшко загрејало. Данас је I. децембар, па, иако календарски није почела, зима не куца, већ улази на широко отворена врата и почиње да се завлачи под кожу и кост да гризе.

-Хајдемо, устаде Илија, протеже се и полако крену.

Устадох и ја и уз крајњи напор настависмо даље, мало живље не бисмо ли се загрејали.

Након дугог пешачења, стигосмо на крај пута. Овде, на овом месту, испред једне јаруге, поређани камиони и кола, а поред пута истоварани делови штампарије, последњи број „Борбе" и непреломљени табаци „Историје СКП-а", а мало даље, уз косину, гомила пушака. Даље - нема пута. Он је стигао довде и даље није могао. Испред њега, испречио се - рат. Многи од њих, који су га правили оставили су га незавршеног, бацили крампове и лопате и узели пушке. А одавде, даље воде стазе узане и стрме којима нема краја, као што је и мука овог напаћеног народа бескрајна.

Прешавши ирекоједие косе, спустисмо се у долину, коју пресеца узани поток. Са једне стране потока кафана, једна кућа и две баште, а с друге овећа брвнара. Рекоше да је то општинска судница.

Уђосмо у зграду. У овећој просторији, наслагани борци један до другог. Уз велике муке Илија и ја углависмо се некако и легосмо један до другог да отпочинемо. Али, иако сам уморан од дугог пешачења, јер од синоћ смо превалили преко 20 км, сан ми не иде лако на очи. И само што ме сан обори у згради упаде млад момак у сукненом оделу, са немчком стројницом преко груди и немачким чизмамам на ногама.

-Другови, обрати нам се. Потребна су ми три друга, која ће извршити један задатак.

Његов позив нико није чуо, нити се ико помери, јер умор понекад може човека да обори као пушчано зрно.

-Хај'те, другови, јавпте се, да је не одређујем, та ваљда смо војници, опет ће овај, но сад чисто молећивим гласом, ваљда свестан да и одређивање не би било ништа боље, али... узалуд.

Лагано лактом гурнух Илију:

-Илија, чујеш ли?

-Чујем!- Одговори, иако сам мислио да спава.

-Хајд'мо! Рекох и дигосмо се иако не баш лако. Узесмо пушке и пођосмо к вратима. Као трећи, прикључи нам се Пуле Прокић, гимназијалац из Аранђеловца.

Предвођени овим младићем, уђосмо у кућу повише кафане. У соби, за примитивним столом прекривеним генералштабним картама, седео је човек средњих година, обучен у кратки зимски капут од дебелог шајка. Иако је соба била прилично мрачна, одмах сам га познао. Једног дана срео сам га на улици у Ужицу, ишао је из Народне Банке ка Команди места. Пратио га је један борац и чини ми се, исти овај, који нас је довео.

-Ово је наш Врховни командант, рече ми друг који је ишао поред мене.

-Друже стари, ево довео сам ову тројицу, рапортира му младић..

-Другови, обрати нам се друг стари, треба одмах да се пребаците у Краљеве воде. Тамо је остало више тешких рањеника које нисмо успели да евакуишемо па је потребно извидити шта је са

њима. Уколико иепријатељ тамо још ннје стигао, потребно је на неки начин хитно да јавите како би послали камионе да их покупе. Ситуацнја је крајње критична и треба пожурити, јер су у питању рањени другови.

-Друже стари, обратих му се. Пре него што пођемо, мислим да би требало решити нека питања. Прво, ми полазимо у једну неизвесност. Можемо доћи у додир са непријатељем, па и изгинути. Зато предлажем да се узму наша имена, па ако се не вратимо, да се зна где смо остали. Друго, треба одредити вођу патроле.

-Слажем се, одговори друг Тито и у један блок који је стајао пред њим, уписа наша имена и затим ми се обрати:

-Ти ћеш бити вођа патроле.

Затим извади осам иапирних новчаница од по педесет динара и пружи ми их:

-Ово понесите са собом, па ако свратите негде да што поједете, платите. Затим, након кратке паузе додаде: Ево и овог друга вам придајем, рече, показујући нам на младића који нас је довео. А сад пођите одмах. Доле, на друму је мој ауто који креће на Борову главу, пожурите да стигнете па нек вас до тамо пребаци.

Пошто га прописно поздрависмо, изађосмо напоље, пожурисмо да стигнемо пре него кола крену.

Само што стигосмо, кола крену̂ше. У колима осим нас био је и друг Бутум, курир Врховног штаба. Након кратке вожње, стигосмо на Борову главу. Ми се упутисмо лево кроз шуму ка Чиготи, Бутум оде десно у правцу Муртенице.

Чим уђосмо у шуму, немачки тенкови избише на Борову главу. Ишли смо брзо орјентишући се путем и врхом Чиготе који доминира готово читавим Златибором.

Када смо избили падомак Јокине Ћуприје, зачусмо зујање мотора. Наиђоше двојица на мотоциклу из правца Краљевих вода према Боровој глави. Налазили смо се близу пута. Предложих да сиђемо и да их из заседе побпјемо, но Илија ме одврати и упозори на задатак који смо добили. Тако се упутисмо у правцу Чиготе, не би ли од неког сазнали за судбину наших рањеника.

Подно Чиготе смо наишли на један збег жена и деце. Од њих смо сазнали да су Немци целу болницу уништили и све рањенике које су нашли - побили.

Већ је почео да се хвата мрак. Пошто смо претпоставили да се непријатељ није задржао на Боровој глави већ продужио даље, ми смо се кретали правцем северозападно од пута. Успут смо наишли на једну сеоску кућу. У кући смо поред домаћина и његових укућана нашли и два друга који су тражили своју једиинцу. Замолили смо домаћина да нам да ако има шта да једемо. Био је веома гостољубив, те пошто смо се заложили са нешто проје и млека, наставили смо пут. Од домаћина, смо сазнали да се село из кога смо пошли зове Драглица и он нам је укратко објаснио куда треба да идемо и којим правцем.

Кретали смо се чистином, једном пространом ливадом. Ноћ је била тиха са месечином, али небо беше покривено крупним облацима. У моменту застадосмо, пред нама угледасмо трагове аутомобилских гума. Па зар овде у овом беспућу? Можда су извлачили грађу?! У сваком случају настависмо пут пратећи тај траг уверени да ће нас извести на пут. Када се у једном моменту појави месец иза облака, застадох и гласно се засмејах. Траг од кога нам се учинило да је од аутомобилских гума, био је траг балвана који је оставио углачано удубљење. Када је замрзнута земља омекшала наишле су овце и својим чапоњцима ту углачану површину ишарале. Но и поред те варке, ми смо продужили пут, те иакон пола сата хода смо се нашли на истом месту одакле смо колима пошли на задатак. Друга Тита смо нашли у истој кући. После поднетог извештаја питао нас је да ли смо гладни, понудио нас је да се прихватимо. На столу су се налазила два тањира, у једном кавурма, а у другом суве шљиве. Захвалио сам и рекао да смо јели код једног домаћина и платили му. Извадих из џепа преостале паре, пружим му.

-Нека, задржи то, можда ћете требати још негде да идете, па нека вам се нађе. А сад сиђите доле у кафану, попијте по чај, па кад кренемо, поћи ћете са мном.

Доле у кафани гужва. Људи уморни, спавају за столовима, под столовима и на поду, где је ко стигао да се смести. Кафеџија кува чајеве, а Влада Дедијер му исплаћује. Једва сам уграбио парче по-Да и сместио се. Само што је почео сан да ме хвата, чух некакав разговор напољу. Изађох да погледам. Колона се већ формира. Уђох у кафану, потражих Илију и Пулета и изађосмо. Колона је ^в^еђ кренула. У колони сам се нашао испред друга Тита. Испред ме-

не ншао је поп Влада Зечевић, а до њега енглески капетап Хадсон који се, стицајем околности, нашао у повлачењу са нама. Ишао сам готово као аутомат и више никакав умор нисам осећао. Читаво тело као да више није моје. Кад након дугог пешачења, чије време нисам био у стању да оценим, избисмо на једну косу, ошину ме хладан северац по лицу те ме прену пз некаквог чудног стања. Имао сам утисак да сам у ходу заспао. Чух друга Тита:

-Изгледа да ће ова зима бити веома оштра. Зденка , где су оне моје ваљенке?

-У сандуку су, друже стари! одговори Зденка.

-Богами, требало би их сачувати, још ће ми оне добро доћи.

Кад нас је након нешто више од месец дана на Романији стиснуо мраз од -32степена, сетио сам се ових речи друга Тита.

Већ је месец био зашао. Кретали смо се по мрклој ноћи без водича. Када смо се нашли на једној чистини, на месту где се пут рачва, стали смо.

-Ја мислим, друже стари, јави се поп Влада, да треба да наставимо овим десним.

-Не, одговори друг Тито. Ја мислим да овај други води на мост. Ја сам добро проучио карту.

Пошто је поп Влада био упоран тврдећи да је његов предлог најбољи, друг Тито закључи:

-Ја имам један светлећи метак. Идем овамо, па ако наиђем на мост, ја ћу оиалити, па ви крените.

Био сам толико уморан да сам одлучио да останем ту и сачекам светлећи метак. Са мном су остали Илија и Пуле.

Недалеко од мене седели су на ледини друг Влада и капетан Хадсон и нешто су причали. Од умора нисам уопште обраћао пажњу на њихов разговор, сан ме одмах савладао.

Колико сам спавао, не сећам се. У једном моменту сам се пробудио. Питао сам Илију и Пулета да ли су видели светлећи метак. Одговорише да нису видели. Скочио сам и позвао да кренемо. Пут нас је водио низбрдо и после око пола сата хода избисмо на мост на Увцу. Прешавши преко њега, опростили смо се од Србије. Многи, који су те ноћи прешли преко тог моста никад се више нису вратили натраг. Они су умрли да бисмо ми живели. Нека им је слава!

Драги Јовановић

Пјеновачка трагедија

После формирања Прве пролетерске бригаде у Руду 21. децембра, оиа се кретала правцем Медвеђа, Рогатица, Подроманија. Ту су се батаљони састали са партизанима које је у Босни предводио Чича Романијски (инг. Славиша Вајнер), у то време познат само по надимку. Мој Пети шумадијски батаљон добио је задатак кретања: Видрићи, Хан Крам, Хан Пјесак. Ту смо се сместили у један од двораца краља Александра Првог, у једном од летњиковаца Крађорђевића.

У то време настало је раслојавање покрета који је предводио Чича Романијски на партизане и четнике. У исто време почињала је и Друга офанзива на слободну босанску територију.

Делови мога Петог батаљона дочекали су Немце из правца Власенице који су се кретали према Хан Пјеску. У борби са Немцима као чувени пушкомитраљезац шумадијског одреда погинуо је славни Кореја (о овом догађају је већ писано у причи „Замена задатка").

Због јачих снага непријатеља делови батаљона су се повукли до Хан Пјеска. Тамо су се окупили сви делови батаљона и једна посавска чета Шестог београдског батаљона.

20. јануара 1942.Г. добијен је задатак да се батаљон уском шумском пругом, преко железничке станице и села Берковине повуче до Пјеновца. Ту смо затекли око 30 партизана заједно са Чичом Романијским. Иза станице је била шумска пилана са великим наслагама остружених дасака. Ту смо затекли још два неупотребљива пољска топа без затварача. У тој смо станици и преспавали.

У раним јутарњим часовима почели су да буде одређену групу од пет партизана да крену путем према Хан Пјеску и провере да ли се Немци крећу правцем Хан Пјесак - Олово. У групи је био и Бранко Татомировиц, звани Куџе.

Није прошло ни пола сата кад је Бранко сав задихан и у зноју рапортирао да се Немци крећу у правцу Пјеновца и то у три колоне: пешадија, коњица и скијаши. Одмах је командована узбуна! Испред станице брзо су се постројили Пети батаљон, посавска чета и део партизана Чиче Романијског. Испред строја стоје Чича Романијски, читаво руководство Петог батаљона са Чича Миланом, командантом батаљона и комесаром Драгчетом Павловићем.

Логично је било одмах дати команду за заузимање неког борбеног положаја или хитног извлачења због тога што је станица у полу луку, отворена у правцу Берковине, а од ње у дужини од 7 км према Олову се налазн клисура.

Мој чика Милан нервозан чека команду старијег команданта целе источне Босне. У једном моменту паде команда: једна чета Петог батаљона да одмах крене до пилане и да сваки борац узме по једну даску, тако да у правцу према Олову појединн мали прекиди железничке пруге на мостићима могу полагањем дасака да омогуће да се два топа лакше пребаце.

Неизвесност... Остали борци и даље постројени испред железничке станице, и са зебњом очекују шта ће се десити. Мој чика Милан узнемирено хода, у очекивању да Чича Романијски изда неко наређење. Авај, минути пролазе, а од команде ништа. Онако нервозан чика Милан ме погледа и само мени рече:

-Пуле, иди и ти узми једну даску!

Као да ми рече: „Ти, иди, спасавај се, а са мном шта буде." Брзо трчећи прећох речицу и таман да се дохватим неке даске, наста жестока митраљеска, пушчана, машингерска, убитачна ватра по постројене партизане испред станице. Чета Петог батаљона и ја имадосмо само толико времена да побацамо даске и почиемо што смо могли брже да се повлачимо низ реку. Клисура 7 км, са много кривина, а као змија пружа се уска шумска пругица. Лево од пруге велика стрмина, десно исто. Једна се спушта до речице, друга се уздиже. Лево амбис, десно висока обала. Обала пуна дрвећа великог растиња под снегом које наткриљује пругу.

Како почесмо да трчимо од окуке до окуке, тако храбри командир, Душко Богуновић и пушкомитраљезац, Милорад Павловић, звани Тузла, почеше да штпте наше повлачење. За дивљење је било и Рацино јуначко заузимање клечећег положаја помажући својом гевером да се гро чете што брже извуче из Клисуре. На жалост, Немци на коњима јуре пуцајући дуж пута нашег повлачења. Одјекнуше рафали! Раца смртно погођен паде ничице на снежну стазу шумске пруге. Некако, на зачељу, се задеси болничарка Јуца Ћатић, партизанка са непуних 16 година и угледавши да Раца паде рањен, одвоји се од колоне и потрча да му помогне. Била је глува за наше узвике да се врати. Није ни

стигла до Раце када и она паде смртно погођена од душманског рафала.

Ми и даље трком савлађујемо метре. Душко и Тузла наизменично штите наш бег. После 7 км докопасмо се до ипак лакше ситуације за нас. Угледасмо велики мост преко реке, али неко повика: „Не на мост!!!" С леве стране, указа се једна пртина која је водила према једном повећем пласту сена, а од њега се ширила велика густа шума. Узбрдицом треба претрчати до пласта око 100 метара и одатле до шуме још 50 метара. Младост и инстинкт за преживљавањем учинили су да ово буде тек једна кратка стаза. Ми, који смо скоро били на самом зачељу, међу задњима се докопасмо пласта где се сви окуписмо. Међу последњима беше наша болничарка из посавске чете која се скрхана од умора само спусти на снежну стазу.

-Другарице, другарице - бодримо је сви, - још мало, још само мало!

Без успеха, она ни макац даље. Све се ближе чује пуцњава. Ми се докопасмо ивице шуме и у том моменту пуцњи окончаше још један млади партизански живот. Погибе и наша болничарка.

Следисмо се од страха кад угледасмо да се на мосту сретоше две колоне Немаца. Једна од Пјеновца која је јурила нас, а друга од Олова. Да се колона од Олова кретала нешто брже, те стигла мало раније, завршила би „посао" са нама успешно у кланцу, овако...

Остатак наше чете увече се сусрете са мањом групом оних постројених партизана испред станице, која је остала жива, повлачећи се стрмим путем, који је водио од станице према селу Кнежина. Испричали су нам страховиту и потресну причу о ономе што се тамо догодило. Скоро 90% је на лицу места побијено, укључујући ту и погибије чика Милана, Чиче Романијског и нашег комесара Дракчета Павловића. Око 70 палих бораца. Пјеновац је био једна од највећих наших трагедија током читавог рата.

После неколико дана прикупљања наших јединица, одиграо се Игмански марш и долазак у Фочу. Друг Тито је изразио жељу да се састане са остатком Петог батаљона и изворно сазна како је дошло до трагедије на Пјеновцу. Остатак војног кадра у својим излагањима покушавао је некако да ублажи шта се и како све збило тога дана на Пјеновцу.

Усудих се ја да дам оцену догађаја:

- Нисам војнн стручњак, али по моме мишљењу највећи кривац је Чича Романијски, који је жртвовао свој и још 70 партизанских живота, да би са собом одвукли два пољска топа и то без затварача!!!

Многи су узимали реч и свако из свога угла давао оцену. Тито је све време пажљиво слушао наша излагања, да би у својој завршној речи рекао:

- Ја бих се сложио са оним другом који је мало пре рекао да је највећи и једини крнвац Чича Романијски за Пјеновачку трагедију."

А за спасење мога живота тада једини „кривац" био је чича Милан који је необјашњиво само мене, ван Петог батаљона издвојио и послао по даску. Што тн је Талија!!!

„Данас ћу бити рањен"

28. јуна 1942.године у Долини Сутјеске Врховни штаб Војске Југославије донео је одлуку да се од два десеткована батаљона, Петог шумадијског из Прве пролетерске и Трећег батаљона из Друге пролетерске, споје у један Трећи батљон у Другој пролетерској бригади. (У Талији „Пјеновачка трагедија" описано је како је десеткован Пети шумадијски, а онај други је десеткован у борби са четницима на Дурмитору.)

Трећа непријатељска офанзива. Налазимо се по неким селима у околини Пријепоља. Једне ноћи заспао сам и уснио чудан сан. Сањао сам да се води тешка борба, али да је непријатељ непознат. Ујутру, после доброг доручка, као ретко кад, качамака зачињеног маслом, ја се разгаламих обавештавајући своје другове:

- Е, па, другари, овај ваш друг ће данас бити рањен.

- Како ћеш бити рањен када се ми лепо одмарамо и нема никаквих изгледа да ће данас бити нека битка?

Не прође ни пола часа, а курир из бригаде тражи штаб батаљона да уручи хитну пошту. Брзо је пронашао штаб. Овај курир још није ни напустио наш штаб, а наш курир из батаљона најави: „Покрет!!!" Наређење је да се што пре домогнемо планине Јадровник која доминира Пријепољем.

Брже се спремисмо и постројисмо! Командант изврши смотру батаљона по четама и даде заповест. Немци се од правца Сјенице

према Пријепољу приближавају борећи се са неким нашим јединицама које се под нападом јачег непријатеља полако повлаче.

-Шта сам вам рекао? Данас ће друг бити рањен!

Сви се смешкају с неверицом, врте главом као да желе да кажу: „О чему ти то причаш?"

Крећемо уз планину, а у даљини из правца Сјенице са ретким интервалима чује се по неки пушчани пуцањ и немачки „шарац" како рафално узвраћа! Попесмо се на врх. Распоређујемо се на левој страни од пута који води од Сјенице. Пуцњава све ближе и ближе. Немци јаким снагама надиру. Јединица, која је водила борбу, измеша се са нашим четама и тек тада наста права борба. Шарци само „ткају". Наши одговарају. Немци почеше да употребљавају и ручне бацаче мина. У једном тренутку дотрчим до штаба батаљона да их обавестим да у борбу убаце и чету која је била у резерви. Само што то саопштих Лази Лазаревићу, комесару батаљона, И, на неколико корака удаљеном Милораду Достанићу Белову, његовом помоћнику, у том часу почеше да падају све ближе нама бацачке гранате. Како заврших договор са Лазом, између нас тресну једна граната! Лази само клону лева рука, а ја осетих како поче низ десну ногу да ми клизи нека топла течност. Нога клону, ја се ухватих за једну букву и некако се одвукох иза ње. Видевши шта се Лази и мени догодило, болиичарка Стајка прискочи и прво Лази преви руку, а после стиже и до мене:

- Скидај брже панталоне, виче Стајка!

Поче да превија рану која пуно крвари. Пипа око ране и само рече:

- Буди срећан, гелер се само дубоко зарио у месо, а бутна кост није повређена.

Отпремише ме на коњу до села Сељачнице, преко Лима, село на путу према Пљевљима. Прихватна болнпца беше смештена у школи. Увече стиже „абер „ да смо Немце одбацили са Јадровника.

После два дана, камионом ме пребацише до болнице која је била смештена изнад Пљеваља, на једном брду, звано Свети Илија, по цркви која се тамо налазила. Одатле сам био пребачен у Централну болницу у Колашинским Пољима. За десетак дана рана је скоро зарасла, могао сам се уз штап кретати врагивши се брзо у своју јединицу.

Шта рекох: „Бићу рањен!!!" Некада човек, једноставно, зна да ће се нешто догодити, иако не може да објасни на чему почива та сигурност. Вероватно је то та чувена интуиција на коју кажу да треба више да обратимо пажњу, иако не функционише по законима логике. Често, управо, та интуиција може да нам веома помогне, понекад нас чак и спасе. С друге стране, постоје догађаји које не можемо да избегнемо. Ја тога дана нисам имао другог избора, без обзира што ме је интуиција упозорила.

Запаљење плућа

Четврта непријатељска офанзива. Трећи батаљон Друге пролетерске бригаде лоциран је на левој обали реке Дрине. Четници Павла Ђуришића кренули су на села десне обале Дрине да пљачкају и плене све што се кретало на четири ноге. Та села су прилично удаљена од обале реке, а и куће једне од других. Како су се четници појавили пљачкајући, тако је мој батаљон добио налог да исте вечери „форсира" Дрину и током ноћи крене у напад.

Доста велику реку у том делу свога тока нисмо могли да прегазимо, већ смо на брзину од балвана напраили сплавове, те смо се тако пребацили на другу страну реке. Око 23 х. већ смо сви борци били пребачени, одмах кренувши према положају распоређених четника. А они се улогорили, ложе ватру, певају четничке песме. Само чекају да сване, па да се спусте на села и остваре замишљени план пљачке.

Напред се шуњају бомбаши. На одстојању од неких 50 метара стрељачки строј. Ноћ пролећна, ведра, али доста хладна. И одједном отпоче борба: „Јуриииииш, јуриииииш!!!"- вичемо ми. Бомбе почеше да севају! Четници, потпуно изненађени нашим нападом почеше се повлачити. Ми, мало по мало, метар по метар, напредујемо, кад у једном моменту настаде четнички противнапад на нас. Сад ми одступисмо на око 500 метара према Дрини, али, авај, Дрина брза и јака. Или да одступамо и рескирамо да Дрину прелазимо и да се давимо, или натраг на четнике. Одлучисмо се на поновни јуриш! Али, четници не одступају!

Већ смо 3-4 пута безуспешно јуришали, тако да сам у једном јуришу и ја био одређен за бомбаша. Бомбаш је лако бити док не

почну прве бомбе да падају по непријатељу, али, када пастане пушчана и митраљеска ватра, страх те је да те твоји неким случајем не ране.

Пред свануће направисмо још један силовитјуриш и са покличима „Ураа, урааа" избисмо на четничке положаје. Под нашим налетом четници почеше панично да се повлаче, те од њиховог плена не беше ништа.

Кад се разданило, у даљини видесмо још понеког четника у бекству. И ту, крај мене угледах један жбунић и ја се некако крај њега шћућурих и од тешког умора сав у зноју убрзо заспах.

АЛШ, авај! После недугог сна пробудих се и осетих да ме хвата језа! Језа све јача, прелази у дрхтавицу и високу темиературу. Болничарке разговарају шта да се ради. Одмах некако констатоваше да је сигурно посреди тифус. Натоварише ме на осамареног коња и још два друга кренуше да би ме са стране придржавали да не паднем.

Спроведоше ме до села Челебић, где ме одмах прикључише покретном ешалону рањеника и тифусара. Према дијагнози болничарки стрпаше ме у једну учионицу школе, положише ме на сламу, а два пратиоца одоше натраг у јединицу.

Проведох ноћ у бунилу, врло високој температури и то међу тифусарима. Али, моја другарица Талија није ме заборавила. Нсгде око 10:00ћ наиђе лекар др Дулић, мој познаник још из слободног Рудника. Видевши ме пожеле да ме прегледа. Слушалице, дубоко дисање, закашљавање и ишчекивање шта ће рећи др Дулић. Не прође дуго, а др Дулић се обрати вођи ешалона Зинаји, Крагујевчанину и студенту друге године медицине:

- Брже одвојите овог човека! Он има запаљење плућа! Одмах да се издвоји од тифусара. Све ће бити у реду, осим ако га већ није ујела нека вашка заражена тифусом.

А онда се доктор обрати мени:

- Пуле, имам још само једну једину инекцију коју ћу ти убризгати и надам се да ће ти брзо спасти та висока температура и да ће кренути путем брзог оздрављења.

Примих инекцију и захвалих се др Дулићу. У првој српској влади после ослобођења био је наш први министар здравља.

А Зинаја?! Још као млади становали смо у Крагујевцу, скоро кућа до куће и стално ме је ословљавао са „Бралић". И сад мој Бра-

лић донесе одлуку да ми се појача храна! Како, када се за цео ешалон закоље једно шњеже, скува у казану, извади и исече на парчиће како би сваки болесник или рањеник могао добити по парченце?! А воду у којој је било скувано јагње, уз мало овсеног брашна, кувари замуте и деле по пола порције „супе". Парче меса је тако имало улогу парчета хлеба!

- Како појачање хране?- питам ја Зинају.

- Бралић, када касапин свакога дана буде клао нешто од стоке, а ти ћеш кад животињу закољу и потече млаз крви да подметнеш своју порцију. Ту крв ћеш мало да посолиш, препржиш и попијеш.

Зинаја би свакога дана контролисао касапина да мени и још неколицини одвоји свеже крви, а ја морадох да пристанем на овај ратни метод прикупљања сиаге.

После десетак дана опорављен и са још четворицом партизана из моје јединице чујемо да се наша бригада налази у Жабљаку и ми одлучисмо да побегнемо из „болнице". Велики спуст у кањон Таре, успон до села Недајно у крају звано Пива, па преко села Црне Горе и Дурмитора, за три дана дођосмо у наше јединице!

Много годнна после рата, сазнао сам да је Зинаја докторирао, постао професор Медицинског факултета и начелник једне од београдских болница. Рсшим да одем код њега и да му се на неки начин захвалим за ону појачану храну за Бралића у време рата.

Примио ме је изненађен! Одмах је окупио бројне сестре и неколико лекара и рекао:

- Видите овог мог ратног друга! Донео је флашу вискија, али не да ме подмити и затражи некакву лекарску услугу. Ова флаша вискија је само пажња за моју негу тешког болесника од запаљења плућа у време рата"

Уследио је аплауз и чврст стисак руку уз чашицу вискија. То је заиста била само мала пажња у замену за живот.

Талија и њени разноврсни трикови

Сан из V офанзиве: „Како ћу изгледати првих дана у ослобођеном Београду?" Ђоле Нешић и Пуле

Средина лета 1943.Г. Пета непријатељска офанзива.

После оздрављегБа од тешког запаљења плућа, храбро сам се укључио у борбене редове своје бригаде. Иако са недовољно прикупљене снаге, ипак сам успевао да поднесем све напоре наше борбене јединице! Поновни прелаз преко Дурмитора, црногорског краја Пиве, па прелаз преко кањона Пиве, висоравни Вучево, да би се бригада као прва једиииица нашла на крају у долини реке Сутјеске. Одмах по поседању леве обале Сутјеске, бригада је разбила колону немачке коморе која се са око 30-ак коња и мазги кретала из правца Фоче према Гацку.

Најважнији задатак био је да се овлада чувеиим узвишењем над реком Сутјеском, тзв. Кошуром, и козјим путем, који је водио према Миљевини. Доста наших јединица се смењивало у тешким борбама за доминацију Кошура. Вера у будућност нам је давала снаге да издржимо умор, глад, све тешкоће.

После два дана појави се економ Бранко Татомировић - Куџе, са по парчетом коњског меса. До тада глад се некако ублажавала травом киселицом, бобицама на буковом листу и као највећом посластицом, биљком цренуш са укусом белог лука!

Седећи испод једне букве, гледам немачке колоне како стежу обруч око наших јединица у долини Сутјеске. Гледам, гледам и размишљам: „Како ли ћу изгледати првога дана у слободном Београду?!" Одакле само такав оптимизам у скоро немогућој и безизлазној ситуацији? Вера у живот, опстанак, будућност била је извор моје непресушне снаге и оитимизма. Слутим да су то били методи оне исте Талије која је решила да ме прати у животу!

Одлука је да кренемо у пробијање немачког обруча. Врховни штаб наређује:

-Све што је способно да иде са пушком - у пробој! Закопати тешке митраљезе, казане чак и противавионски топ кога је имала Друга пролетерска.

Стипе кувар ни да чује да се казан закопа. Неће да изврши заповест, већ хоће сам на леђима да га носи. Исту „непослушност" показа и пратећи одред! Расклопише топ на делове, па на рамена.

Дан пробоја закорачи и у ноћ, а у свануће избисмо на пут Фоча - Калиновик, код места Миљевина. Треба прећи мост на реци, а немачки тенкови на мосту. И тада, у пуном сјају заблиста она непослушност тобџија. Брзо склопише топ и са неколико противтенковских граната уништише два немачка тенка, док се остали повукоше. Колона у трку прође мост, да би после моста пала у загрљај - СЛТОБОДИ!

Прешавши мост, клонуо од умора, загрлих једну букву и ни корак даље.

-Још мало, још само мало, друже!

Вичу снажнији партизани који грабе према слободи. Тек после отприлике пола часа скупих снаге да кренем. После хода од 20-ак минута наиђох на велику кућу са бројним помоћннм зградама у једном великом сеоском дворишту.

Многи партизани улазе и излазе из дворишта. Они који излазе вичу:

-Ала су добре крушке!

По инерцији кренем и ја према једној качари, али на самом уласку Лаза Шевкушић ми рече: - Друг напунио пуну торбу, биће довољно крушака за обојицу!

Послушах га и на око 500 м на оближњем брежуљку богате куће, седосмо да се окрепимо сувим крушкама, оскорушама.

Авај, не прође ни пар минута, а пет немачких штука бесомучно почеше да бомбардују кућу и двориште где се затекло пуно партизана. Дим се диже, кукњава рањеника, доста погинулих...

Шта би било са мном да ме Лаза са пуном торбом оскоруша не одврати од уласка у двориште велике куће где су остали бројни партизани. Ето, каткад и торбу сувих крушака, оскоруша Талија може да употреби да би спровела оно што је наумила - да ми небројено пута спасава живот!

А на сат хода одатле наиђосмо на кувара Стипу, који је у свом казану већ скувао пасуљ. Сваком партизану, који је наилазио, кутлачом је сипао у порцију, без обзира којој јединици је припадао!

Глас моје мајке

Долина реке Лима. На пределу Андријевице, Бандовића моста, Плава и Гусиња лета господњег 1944.Г. наши савезници, Енглези и Американци, имају ноћне летове авиона. Уз добру извежбаност, по утврђеном коду (за сваку ноћ другачијем) пале велике ватре где падају падобрани са оружјем, одећом, обућом и лековима снабдевајући тако наше јединпце. Захваљујући њима почесмо да се облачимо као прави војници, а наша, до тада отрцана одела, побацасмо и спалисмо. Ова спаљивања највише беху због вашака, исто тако великог непријатеља као и немачка солдатеска.

Мој батаљон се добро обукао. Штаб нам додељује муницију, мале бацаче, мине. За нас је то наоружање непознато и треба га испробати. У мом батаљону, пратећем воду, у коме сам био комесар, већ се налазио тешки митраљез и велики бацач мина од 120 мм, а сада смо добили и мали бацач који може само један борац да носи. Нов, тек распакован, очишћен од премазне масти, па га треба испробати.

Бошко Поповић, сада командир пратећег вода, а иначе избеглиа, власник мале бакалнице у Загребу, затим још четири борца пратећег вода и ја, дођосмо у центар града Андријевице. Изабрасмо омање фудбалско игралнште да ту испробамо нови енглески бацач.

Бошко поставља бацач на његове „ногице", цев окреће према брду, преко реке Лим где треба да експлодира мина. Скоро је све доведено у ред и сваког часа треба мину ручно убацити у цев и затим очекивати испаљивање, пратити лет мине и ефекат експлозије.

У том тренутку, чујем ја из правца према путу који пролази кроз град, негде иза ограде, како ме зове мајка:

-Пуле, Пуле!

Изненађен да се моја мајка нашла чак из Србије овде, у далекој Андријевици, пођох у правцу одакле долази њен глас. Нисам прешао ни двадесетак метара од места где се постављао бацач кад чух експлозију, потрчим натраг и затекнем Бошка мртвог, а три борца теже рањена. Остао је само један борац неповређен који ми исприча да је Бошко сасвим правилно убацио мину, али да је она у самом бацачу експлодирала! Одмах смо констатовали да је у питању била саботажа у монтирању гранате. Пошто је баЦач експлодирао, одбили смо да у наш вод поново примимо нови бацач!

Моја Талпја заиста има пун шешир трикова. Овога пута из шешира је извукла глас моје мајке, једини глас ка коме бих сигурно и са пуно поверења кренуо. Једини глас који ме је могао одвојити од групе и спасити живот.

Крај мога ратовања - 15. фебруар 1945.

Фебруар 1945.год. - Сремски фронт. После ослобођења Београда Друга пролетерска бригада отишла је у Срем. После Сремске Митровице бригада се зауставила и заузела положаје око села Лачачак. Једно време ту смо застали са борбеним операцијама. Немци су укопали по сремским селима осматрачнице према нашим положајима, поставивши их на звонике православних цркава.

21. дивизија и Друга пролетерска бригада држале су положај од Саве до Дунава. Пошто је било затишје, штаб дивизије распише такмичење батаљона:

Који ће батаљои моћи највише обрати кукуруза између наших и немачких положаја?

Који ће батаљон највише урадити на културном плану, спремању хорова, стихова...?

Који ће батаљон највише описменити уколико има још неписмених бораца?

Који ће батаљон одржати највише идеолошких састанака, проучавајући идеолошке материјале као историју СКПБ?

Који ће батаљон обучити што више партизана у руковању пушкомитраљезом, пушком, бомбом и бацачем?

Рок је био 10 дана. Батаљон је био дужан да сваког дана о своме раду обавештава штаб дивизије.

Елем, после 10-одневног такмичења, мој други чачански батаљон, звани гребићки, буде проглашен за победника. Као комесар тог батаљона био сам изузетно поносан и срећан.

У ослобођеном и слободном Београду ЦК Југославије је организовао на целој територији државе школовање својих кадрова. Курсеви су се одржавали у бившој школи Краља Александра на Топчидерској звезди. Први курс је трајао месец дана, а други два. Из наше дивизије за курс је предложен комесар дивизије Брана Јоксовић.

Међутим, око 10. фебруара, курир дивизије дође у штаб мога батаљона и позва ме да хитно дођем у штаб. Дочека ме Брана, иначе борац из Друге пролетерске бригаде, са којим сам се одлично познавао и исприча ми одлуку ЦКЈ. Наиме, штаб дивизије је одлучио да због предстојеће офанзиве он остане, а да из дивизије пошаљу најбољег комесара са претходног такмичења. Тако одлука паде на мене.

Друга бригада је добила задатак да се сутрадан преко С.Митровице и реке Саве пребаци на десну обалу Саве. И Брана ми рече да сутрадан ујутру бригада креће, а да ја кренем са бригадом и у Митровици се са бригадом растанем, па даље возом за Београд.

Сутрадан, јашући на коњу, поред бригаде у маршу, дођох до чела бригаде. Сустигнем комесара Првог батаљона, мог одличног друга, Драгана Марковића. Похвалих му се за одлуку штаба, а Драган се изненади, замисли, па ми рече:

-Бре, бре, Пуле, како си ти срећан човек! Сада, када непријатеља треба кроз борбе терати до границе наше земље, а ти за Београд - у живот. А са нама, шта буде.

Имао је право! После двомссечног курса, у ЦК Србије изнео сам захтев да се вратим у јединицу. Нису се сложили. Био је 15. април 1945. године када ми дадоше и образложење: „Рат је скоро готов и ти треба да идеш у окружни комитет за члана комитета округа Крагујевац, јер си из Шаторње, а то је округ крагујевачки."

Са писмом-упутом одем, преко Цане Бабовић, коју сам добро познавао из бригаде, до Блашка Нешковића. После неколико минута добијем ново решење по коме остајем у Београду. Требало је да се јавим Вељку Мићуновићу, начелнику ОЗНЕ Београд на рад.

Много је мојих сабораца погинуло у последњим борбама за коначно ослобођење међу којима су и два комесара батаљона из моје бригаде. Један од њих био је и Перица Ивановић.

Тако сам заједно са оцем, Драгутином Прокићем, дочекао пролеће 1946.Г. када нам се из Немачке, из заробљеништва придружио његов син и мој брат Богољуб - Божа Прокић.

На жалост, сва надања да су нам наше најмилије негде на раду у Немачкој, нису се обистинила. Сазнали смо да су мајка Лепосава, сестра Рада и снаха Богданка стрељане у Крагујевцу 5. марта1943.г. Сестра Нада, као тежак ТБЦ болесник, после месец дана, умрла је сама у кући. На Надином надгробном споменику у селу Маслошеву, иако нису умрле истог дана, пише „Заједно у животу, заједно у смрти".

И тако је мени Талија окончала рат неколико месеци пре краја рата - још 15. фебруара 1945.Г.

Страни језици - врата у свет

Доба дипломатије: Пуле и Гордана

У канцеларијп УДБЕ за Југославију, у првој управи којом руководи Едо Брајник, седимо Мирко Поповић, Васић Александар, познат ио партизанском имену Чапајев, и ја. У канцеларију нагло упаде Брајник, сав усхићен и узбуђен. Како уђе, поче:

- Код вас, Срба, постоји једна реч „драгичка" која се упути лицу коме желиш несто лепо, пријатно да саопштиш. 'Ајде, Пуле, реци „драгичка!" Ја, изненађен, какву то лепу вест треба да чујем.

- Драгичка, кажем ја!

- Пуленце, бићеш премештен у СИП. Баш си срећан, твоје знање румунског језика те одведе у СИП!

Сва се тројица погледасмо, а Брајник опет рече:

- Одмах да идеш у СИП, да се тамо јавиш Ранку Зецу и по повратку да ме обавестиш шта сте се договорили. Јел' ти јасно?!

У УДБИ сам радио као шеф одсека за Дунав и део према румунској граници од ушћа реке Нере у Дунав, па све до преко В.Градишта, Текије, Кладова до ушћа реке Тимок у Дунав.

После Вршца, Панчева, УДБЕ за Србију, у УДБИ Југославије била је оформљена прва управа која је имала задатак чување границе према суседним земљама источне европе: Албаније, Бугарске, Румуније и Мађарске. Та је управа оформљена 1953.г.

Једнога дана одем код начелника Брајника и изложим му своје гледиште, како сви моји сарадници и ја, нас око 20-ак држимо границу према Румунији, а нико ни реч румунски не уме да проговори. Предложио сам да се оснује школа за учење румунског језика. Идеја се допадне Брајнику и уз сагласност тадашњег министра Светиславa Стефановића, званог Ћећа, та идеја буде и остварена. За учење румунског буде изабран Нови Сад, Хотел Парк, а наставник Никола Гавриловић, професор у Педагошкој академији, иначе, добар познавалац румунског језика. Планирано је учење по три месеца 1953. и 1954.г. а ја будем одређен за дирекгора курса. На завршегку курса полагани су испити пред комисијом из Београда и ја будем награђен као најбољи студент, уз сертификат о положеном испиту.

И дан данас одржавам контакт са Николом Гавриловићем. Сваку своју књигу поклони ми са посветом: „Мом најбољем студенту свих генерација, којима сам предавао румунски језик."

Ето, шта је претходило интересовању СИП-а за мој румунски језик. Брајниково наређење, моје извршење. Дођем код Ранка Зеца, а он ме при поздраву и упознавању ослови са: „Буна зиуа!" што би на румунском значило- добар дан. Он је био у Румунији као дипломата, али се после краћег боравка десила 1948.Г. и амбасада буде затворена, а сви службеници премештени.

Зец ми рече да му је Брајник све у суперлативу испричао о мени, да сам добар оперативац и добар зналац језика. Пошто такав човек треба да иде у Румунију и замени дипломату, коме се следеће године завршава мандат, они предлажу, да, после припрема од године дана у СИП-у, одем у Румунију и њега заменим.

- Са Брајником заврши све што имаш и што пре дођи у Сип.

Брајнику сам све реферисао и он за мене приреди опроштајни ручак у једној вили испод Авале. На ручку смо били само Мирко, Ћапа, Брајник и ја. После ручка Брајник се захвали на сарадњи коју смо имали уз најбоље жеље да и у дипломатији имам успеха као што сам имао и на раду у ОЗНИ и УДБИ током девет година рада, проведених у ресору унутрашњих послова.

Ручак је био изврстаи, супа у којој су пливала јајашца још боља. На крају ручка Брајник нас упита:

- Драги моји другови, како вам се допала супа од корњаче?

Друг Мирко, који је био најјешнији, не сачека крај Брајникових речи, већ у највећој брзини, уз велику муку, одјури до купатила.

Ето, тако Талија отвара нове путеве и укусе, који некоме доносе нова искуства, а неком муку!

Само слога Србина спасава

Моје одељење осмог разреда предратне гимназије са којима сам провео четири старије године гимназије, договорио се те последње године на Видовдан да наставимо да се састајемо на исти датум.

Многе су године пролазиле! Била је ратна обнова, па су ти састанци били ретки, иако су се они из Београда углавном држали младалачке заклетве. Ипак, време је чинило своје: неки су умирали, неки у рату гинули, неки отишли у иностранство на студије, а било је и таквих који су емигрирали.

То је био случај Александра-Саше Велимировића који је као члан КП отишао у Праг на студије медицине. Када је дошла 1948. г. информбироа, Саша је одбио да се врати у Југославију, поготову што му је мајка била Чехиња. Остао је тамо, завршио медицину, два пута се женио и дан данас још увек живи негде у чешкој провинцији.

Као чешки држављанин, долазио је код рођене сестре овде у Београд, увек са жељом да се сретне са понеким другом. Виђао се са мном, јер смо за време школовања били не само комшије него и добри другови. Стално смо се договарали да се или он или ја оженимо сестром оног другог.

1960.године био сам саветник амбасаде у Софији, у време амбасадора Драже Марковића. Како је Београд свега 400км удаљен од Софије, одлучио сам да одем на тај састанак генерације 28. јуна, на Видовдан и да обиђем фамилију.

Уочи Видовдана, дођем предвече право код брата Боже, а он запањен када ме угледа, уведе ме у купатило и закључа га. Пита ме шта се догодило и откуд ја у Београду у овом тренутку.

- Знаш ли ти шта се збило? Ранковић, Војкан Лукић и Милисав-Миса Лукић су у немилости. Ситуација је више него опасна, а ти дошао у Београд. Мој најбољи друг и кум, Бајалица Димитрије, позвао ме је и саопштпо ту насталу ситуацију. Проверено 100%!! А ти, благо мени, сутра рано натраг у Софију! Какав сусрет са генерацијом?!

Ова вест ме је толико запањила, остављајући ме потпуно збуњеног. Шта се то могло догодити да такве личности, као што су Ранковић, други човек, Војкан, организациони секретар ЦК Србије и Миса, заменик савезног министра за унутрашње послове Југославије, падну у немилост!!! Ни сам не знам како сам дочекао јутро, али одмах после доручка, по савету брата, вратио сам се у Софију.

Дан после Вндовдана, као и сваки други дан почиње јутарњом кафом уз преглед дневне штампе и кратак договор о томе шта свако од нас,'дипломата, има у својој дневној активности. Пописмо кафу и разлаз! Нико ништа да прозборн о ситуацији у Београду. Ја мудро ћутим!

1 Оћ. Секретарица амбасадора ме позва да хитно дођем к њему. Ја у канцеларију, а Дража нешто пише. Само ми рече:

-Седи!

Мислим, мислим, лете ми мисли овамо, па онамо и сетих се! Знам! Оно што је мени рекао мој брат, то је њему исто јавио његов старији брат, Мома, иначе члан ЦКЈ. Када заврши писање, скиде наочаре и упита ме:

- Шта има ново? Ја му само рекох:

- Оно што знам ја, знаш и ти!

- Хајде да прошетамо!

Изађосмо из зграде, Дража ме ухвати под руку и тако започе наша шетња!

- Знаш, Пуле, одрасли смо људи, стари чланови партије (тада сам у амбасади био секретар партијске организације). Свашта смо доживели и у рату, а и после рата. Сети се само случаја Сретена Жујовића или прошле године када нам је Темпо-Светозар Вукмановиц дошао у Бугарску као Председник савеза Синдиката Југославије и на састанку са дипломатама амбасаде рекао: „Па, немојте ви, другови, да мислите да се ми у најужем руководству баш у

свему слажемо!" За нас је то био хладан туш! Зар тако, а ми се клели да нам је руководство јединствено!!! Памет у главу, и да по овом питању заузмемо заједнички став. Да се не залећемо! Те овај је ранковићевац, те овај титовац, јер би нас. та подела одвела у нежељене воде.

И тако и би. Испоставило се да је ова одлука била спасоносна. Зашто? У појединим амбасадама, где је дошло до поделе, дошло је до немилих ситуација. На пример, поштеног комунисту и човека амбасадора у Паризу, Миту Миљковића, прогласили су ранковићевцем и четником, истерали из партије и одмах вратили у Београд, па потом отпуштен из СИП-а. Затим у Атини, Милутина Поповића су исто прогласили ранковићевцем и по налогу амбасадора буде истеран из партије, враћен у Београд и отпуштен. Најгоре од свега је што је Милутин страдао као отправник послова, само зато што није хтео да игра покер са амбасадором Пеком Дапчевићем! Ми смо имали велику срећу што смо били јединствени, задржавши тиме све дипломате на окупу.

Када ћемо и да ли ћемо икада научити да „само слога Србина спасава!"

За све постоји прави тренутак само треба имати стрпљења

Маја месеца 1966. у Београду, позвао ме је на разговор начелник службе СИП-а, друг Бошко Видаковић и шеф оперативног сектора, друг Слободан Борисављевић. Тема разговора била је да се одлучим да ли ћу у Истамбул или у Марсеј за генералног конзула.

Сетих се Истамбула маја 1965. када сам тамо био у туристичкој посети са породицом и сусрео се са ужасном прљавштином, а у вечерњим часовима се јурио са пацовима и то баш у главној улици, на азијској страни! Знање француског језика и клима Медитерана превагнули су да се одлучим за Марсеј. И тако је договорено да се у новембру вратим из Бугарске у Београд, да идем на припреме 3 месеца, а да у фебруару 1967. кренем правац - Марсеј.

Али, увек једно али! Догодио се Четврти пленум! У СИП-у се одиграла чувена ликвидација обавештајне Ранковићеве службе. До мог повратка у Београд, у служби велике промене: Бошко и

Слободан буду нстерани из иартије, пензионисани и избачени из СИП-а. Бивши начелник, а актуелни амбасадор већ две године у Бразилу, Ранко Зец, је исто тако повучен доживевши судбину Бошка и Слободана. И, наравно, не само они. Галерија добрих и опробаних обавештајаца, ни криви ни дужни, само зато што су припадали IV спрату, били су кажњавани и одстрањивани из СИП-а.

Дођем у Београд по већ раније планираном договору. Јавим се кадровској служби на распоред, али нико ништа не саопштава. Тако дани пролазе, понеки пут навратим у СИП, а сви окрећу главу, сем понеки Мохиканац из бивше службе који се поздрави, али пажљиво се осврћући да види да нас случајно неко није видео док смо се поздрављали. Остало ми је било само да сваког првог дођем да примим плату и опет кући. Деца мала, осећају и виде да се са оцем нешто дешава, да нешто није у реду. Тек једног дана петогодишња кћерчица ме упита:

-Тата, тата, када ћеш ти као чика Божа (мој брат) да идеш у канцеларију?

Наравно, занемео сам...

После пет месеци, априла 1967, назове ме секретарица новог начелника службе, Богдана Пешића, да се сутра у 10 х појавим код њега. Иако са нестрпљењем, ишчекиван, позив ме је узбудио, истовремено се надајући да је најзад одлучено шта ће бити са мном.

Био сам наравно и пре 10ћ код секретарице, цупкајући и чекајући судњи тренутак. Тачно у 10ћ неко изађе из Пешићеве канцеларије и секретарица ми рече да уђем! Куц, куц на врата и уђох. Пешић седи за столом! Ја му уз мали наклон пожелех добар дан, а Пешић се осмехну, подиже се са места и узврати ми:

-Здраво, Пуле, како си?

-Па, добро сам - процедих кроз зубе!

-Седи.

Тада отпоче са оним, знаш, па овај, па онај, па служба анатемисана, па се сад то ствара на потпуно нов начин, па стари кадрови су већ углавном отишли, те ја сам стари и добар обавештајац, те остао сам чист, али за мене внше нема места на IV спрату.

Ја претрнух. Шта ће сада са мном бити?! После очитане лекције, Пешић ми рече:

-Донели смо одлуку да идеш у Прву управу (СССР и остале социјалистичке земље) и тамо ћеш као шеф одсека водити суседне социјалистичке земље - Албанију, Бугарску, Румунију и Мађарску. Сада иди у кадровску службу, коју води Иса Његован, па ће те он распоредити на ово место и дати решење за то постављење.

Све је учињено онако како ми је Пешић рекао. После извесног времена, један од тада мојих добрих пријатеља Мија Крцић ми исприча следећу причу:

- Бре, Пуленце, баш си ти човек који има пуно, пуно среће. Замисли молим те, ми на кадровској комисији, на IV спрату, водимо дискусију шта да радимо са још мало преосталих припадника службе. Таман, када смо дошли до твог имена, на вратима се појави Дража Марковић. „Е баш добро", рече Дражи Пешић, „уђи и реци нам какво мишљење имаш о Прокићу који је био код тебе 4 године као саветник амбасаде. Сада баш разговарамо шта да радимо са њим."

Том приликом, како ми рече Крцић, Дража је о мени причао све најбоље, да сам добар комуниста, добар обавештајац, добар дипломата и одличан друг. И тада одлучише да о таквом човеку треба повести рачуна и задржати га на раду у СИП-у.

Каква срећа да Дража уђе у канцеларију у тренутку када се решавала моја судбина. Знајући да никада нисам припадао никаквим групама и групицама, био сам сигуран у себе, што се одразило у мом поступку чекања на тзв. белом хлебу читавих пет месеци, све док ме иису распоредили. Иако сам са Марком Никезићем, тадашњим министром иностраних послова, био у истој СКОЈ-евској групи, у III мушкој гимназији у Београду, нисам отишао да се распитам за своју судбину. Био сам са њим на „ти", иако је он са сваким од СИП-оваца био на дистанци и на „ви"!

И опет се побринула Талија да сачувам стрпљење и дочекам прави тренутак, тренутак да Дража уђе на одлучујући састанак. Можда би неко рекао да је то била случајност, али сада знам да ништа није случајно.

Срећа у несрећи[у/]

Ево нешто и за Риплијеву рубрику „Веровали или не!"

Да ли је могуће полетети авионом ЛОТА из Варшаве за Београд децембарског дана 1956. и стићи у Београд један дан пре авиона? Е, па, ето и то је могуће! Како?!

Као дипломатски курир 27. новембра 1956. отишао сам за Варшаву „Лотом" који лети на овој релацији једанпут недељно. У авиону нас је било само пет путника. У Варшави је 28. новембра у Хотелу Бристол био велики пријем у организацији амбасадора Мила Милатовића, поводом националног празника 29. новембра. Велики и свечани прпјем, уз присуство мноштва пољских пријатеља. Чак сам и ја на хармоници свирао коло које се играло више пута, а загрејане југовиће и попеког пољског пријатеља развеселављавао уз цику и писку, а нарочито подврискиваље иаших бројних, тада тзв.другарица из амбасаде и супруга другова из спољно-трговинских предузећа.

Истом компанијом полетео сам за Београд 2. децембра. Будем срдачио испраћен од стране неколицине колега и укрцан у авион. Када сам ушао, видим да сам сам самцит у авиону. Почнем да чекам укрцавање и других путника. Међутим, упалише се мотори, појави се уобичајено упозорење за везивање и авион поче да рула пистом, а ја још увек не могу да верујем да сам једини путник! Варшава - Београд, директан лет, бар тако саопштава главна стјуардеса. Лет траје скоро 5 сати.

После извесног времена, не лези враже, опет се појави упозорење за везивање. Осетим да авион са правца нагло скреће на десно! Глас стјуардесе објављује да је невреме у Београду и да слећемо у Беч, где ћемо, како рече стјуардеса, преспавати.

Није прошло ни пола сата боравка на аеродрому, а стјуардеса ме позва да креиемо, јер се невреме стишало и авион може да слети на београдски аеродром. Уђосмо у авион, мотори забректаше и ми полетесмо. Уследи послужење, после тога опет као летимо директно за Београд. Гледам кроз прозорче. Надлећемо Алпе! Снег, глечери! Гледам како се надмудрују магла и сунце. Час магла прекрије врхове Алпа, час их зрачак сунца обасја.

Таман завршх са ручком, опет упозорње за везивање. „Шта је сад опет"? У то стјуардеса обавештава:

-Загабриа, Загабриа.

Схватих да од Београда опет иема иишта и да слећемо у Загреб. Поче авион да се љуља, пропада, тресе. Ја се везао и још рукама чврсто стежем наслоњаче седишта.

У том тренутку почех да замишљам новински чланак:

„ОД ЈАКОГ НЕВРЕМЕНА АВИОН СЕ СРУШИО У АЛПСКОМ БЕСПУЂУ. ПРЕЖИВЕЛИХ НЕМА. ИПАК, СРЕЋА У НЕСРЕЋИ! У АВИОНУ ЈЕ БИО САМО ЈЕДАН ПУТНИК!"

А тај путник - ЈА?! Па каква је то срећа?! За моју породицу, супругу и сина то би била највећа могућа несрећа. Тако ја размишљам, љут на измишљен наслов измишљеног догађаја и одједанпут уз прилично јак удар слетесмо на загребачки аеродром.

Кратак зимски дан. Стјуардеса ми два, три пута рече да, ако за пола сата не добијемо знак за полетање, идемо у Загреб, у Хотел Еспланаду да преноћимо. У том случају сутрадан бисмо наставили лет за Београд.

Тадашњи Загребачки аеродром није имао техничке уређаје и могућност ноћног слетања и узлетања, па кад поче да пада мрак видех да од поласка нема ништа. Опет се мени обраћа стјуардеса да идемо у хотел! Ја, изгубивши стрпљење донесох одлуку и рекох јој лепо нешто на мом, а нешто на руском језику:

- Молим вас, дајте ви мени сав мој пртљаг, а ја ћу се всћ снаћи како продужити пут за Београд.

Узех своје ствари, и некако наиђе крнтија од таксиа, па га замолим да ме одвезе до Савске цесте. Знао сам од раније да се у тој улици налази градски и републички МУП. Пожелех добро вече и представих се дежурном официру ко сам и шта ми се све до Загреба дешавало. Замолим га да ми обезбеди у једном од 2-3 ноћна воза на релацији Љубљана-Загреб-Београд један засебан купе. Љубазни официр за пар минута, својим ауторитетом, обезбеди тражено место и још ангажова свог млађег дежурног колегу да ме одвезе и смести у воз. У међувремену назовем дежурног у СИП-у са молбом да ме сутрадан сачека шофер на београдској железнпчкој станици.

У Београд стигнем сутрадан по снежној мећави и вејавици, уз велико закашњење воза. Румунска пословица каже: „Боље и касније, него никад!"

А мој авион? Е, на он јс стигао тек сутрадан по мом доласку у Београд и то је морао због великог невремена да слети на војни Батајнички аеродром.

Нови изазов - спољна трговина

У јесен 1967.године, Израел је напао Египат у намери да заузме Суец. Земље Источне Европе, на нивоу потпредседника владе, одржале су састанак у Београду, како би се Израел осудио и донела одлуку о прекидању дипломатских односа.

После конференције у Палати Федерације одржан је велики пријем. На том пријему сретенем се са Радетом Кушићем, генералним директором „Ји§оехроП". Са Радетом сам се упознао још 1941. године када јс он био командант варошице Рудник. 1959. Кушић је са својим „Ји§оехрог1ом" приредио изложбу својих производа за дипломатски кор и одабрано друштво румунске владајуће врхушке. Тада смо провели неколико дана заједно јер је наша амбасада у многоме допринела успеху ове продајне изложбе. На пријему решимо, на предлог Кушића, да се по завршетку обавезно о нечему договоримо.

Кушић ме подсети па наше дугогодишње познанство, па и на незаборавно проведсне дане у Букурешту за врсме изложбе. После уобичајног увода, рече ми:

- Знаш, Пуле, ја бих желео да у Румунији отворим представништво „Ји§оехрог1а", а за представника бих поставио тебе. Знаш румунски и имаш бројне везе још из времена проведеног као дипломата.

Без икаквог размишљања и тражења пар дана да о предлогу размислим, дао сам чврст одговор:

- Слажем се!

Сутрадан сам отишао к њему да се договоримо око биографије, у којој ће бити наведено да говорим румунски и енглески и да се све преда комисији за избор делегата за Румунију, по објављеном конкурсу у листу „Борба".

Децембра месеца био сам на курирском нутовању у Пољској, СССР, Кини и Монголији. По повратку у Београд, супруга ми даје препоручено писмо од „Ји^оехроЛа", да сам примљен на рад у том

предузећу од 1. јануара 1978. Тако сам се после 14 година проведених у југословенској дипломатији ухватио у коштац са југословенском спољном трговином.

Тај прелазак на сасвим нови колосек мога живота, донео ми је много среће. У Румунији сам провео следеће 4 године, у Лондону исто четири, у Паризу три и по године и у Дизелдорфу две и по године. Кад год сам у то време био у могућности да се сретнем са својим друговима и пријатељима, није било ни једног који мој одлазак из СИП-а није оценио као мој најсрећнији потез. Та одлука је заиста била срећна, јер ми је донела могућност да живим у три европске престонице и у једном од највећих индустријских гиганата Немачке.

Свака хтрабра одлука праћена вером у успех, увек буде награђена срећом. Била је потребна храброст, али и вера у себе да се отиснем у сасвим нове воде четврте професије по реду.

Београд - Манила - Хонг Конг - Београд

1972.године, као заменик генералног директора „Ји§оехрог1:а", био сам одређен да одем на састанак у Привредну комору Југославије и учествујем на састанку са великом привредном делегацијом са Филипина. После реферисања, Раде Кушић се заинтересовао за ближе упознавање наше могућности за рад са том земљом. Ова држава је, иначе, велики произвођач и извозник, поред осталог, кафе и кокосовог брашна. Донели смо одлуку да заједно са Генексом у Манили отворимо заједничко представништво. Уследили су доласци будућих партнера, разговори и договори, уз напомену, да треба доћи на Филипине и на лицу места се договорити о сарадњи. Раднички Савет одлучи да ја одем на 30 дана и испитам могућност отварања нашег представништва у тој земљи.

У Манили ме дочекао мој бивши млађи колега, Никола Мишљеновић, једини дипломата, поред амбасадора Јокаша Брајевића, кога сам познавао из Прве пролетерске бригаде, а доцније смо били и колеге из СИП-а. Чак сам и његову супругу, Душанку Протић, познавао још када је била ученица гимназије у Београду.

Како је боравак био изузетно плодоносан, успешан и по оцени наше амбасаде, одлучио сам да се посветим мало и туристичком

обиласку. Јокаш и Душаика ми дадоше леп савет. По њима, бити на Филипинима, и не направптп излет до Хонг-Конга, био би велики пропуст.

И тако сам ја преко туристичке организације, као једини путник, направио излет на пет дана. Смештај у хотелу и прво изненађење... На столу натпис: „Да не бисте дошли у искушење да као сувенир понесете пепељару, упаљач, хемијску писаљку, гуму или салвету, хотел вам све ово поклања као сувенир нашег хотела." Баш лепо изненађење које је измамило моје гласно захваљивање.

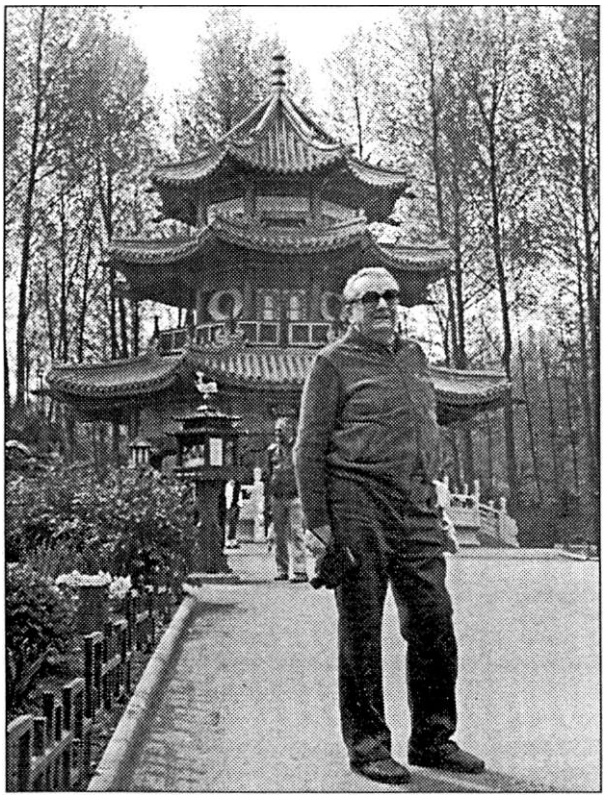

Кина

Током пет проведених дана доживео сам три, могло би се рећи праве авантуре, али које су се по мене срећно завршиле.

Прва: Одмах по смештају и договору са водичем да ћемо се видети следећег дана, кренем у шетњу. Становао сам у делу града ко-

ји се зове Ковлун. Хотел у главној улици. Мноштво света, све сам Кинез. Рекламе бројне са великим и бљештавим светлосним ефектима. Излози маме изобиљем. Све ври.

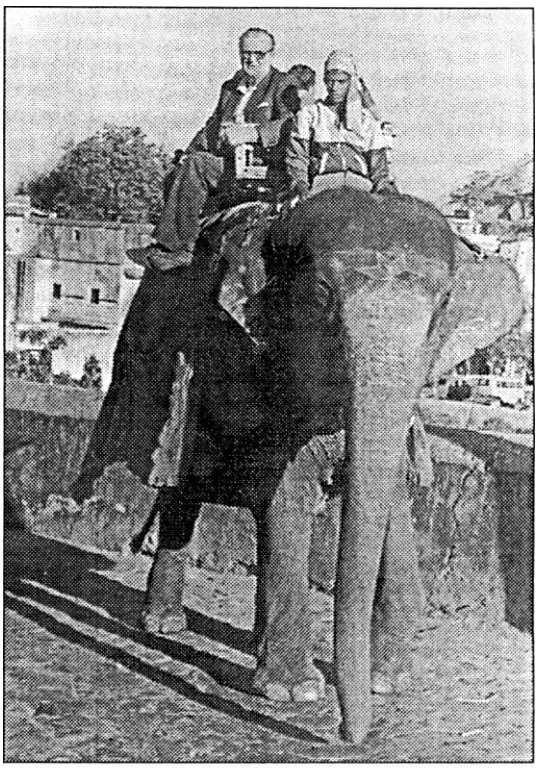

Индија

Само што сам се утопио у колону шетача једно омање, постарије чичиште, наравно Кинез, прође ми и на коректном енглеском ми рече:

- Ако желите секс-девојку, пођите за мном.

Из радозналости кренем за њим. Чикица трчка кроз ону гужву сав срећан да је упецао жртву и стално се окреће да провери да ли га следим. Дођосмо до угла једне попречне, полумрачне улице и чикица ми рече да га ту, на углу, причекам. У полумраку га назирем како трчка од једне до друге групе од по 2-3 човека, нешто се домунђавају и када, вероватно, направише договор, дотрча до мене и рече да кренем за њим. Ја стојим на углу главне улице и зах-

тевам да ми доведе одговарајућу герлу на виђење. Он опет оде до својнх пајташа, а мени у свести почиње да се одвија типичан филм о глупом Американцу у Хонг-Конгу. „Одмах после смештаја Американац креће у авантуру! Чикица, мој наводаџија, у договору са пајташима, поведе га у полумрачну уличицу до трећег спрата, неко га тресне по глави тупим предметом и "буп", амер пада у несвест. Када се пробуди, нигде никога, глава ошамућена, џепови опељешени. Једино што му преостаје је да оде до своје амбасаде и позајми новац за повратак."

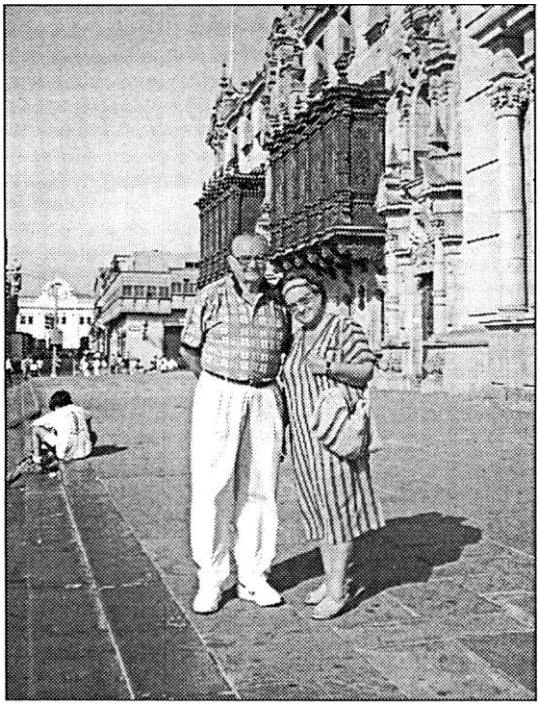

Перу - Лима, Пуле и Гордана

Тако ја „гледам филм", а мој чикица упорно инсистира да крснемо. Када видех да више нема шале, опазих два полицајца како се крећу у правцу мога хотела, хитро им се придружих на метар одстојања и ослободих се мога наводаџије.

Друга: Држава Хонг Конг се састоји од три дела Хонг Конга, Ковлуна и Нових територија. Ковлун од Хонг-Конга дели огроман залив, а спаја их подводни тунел.

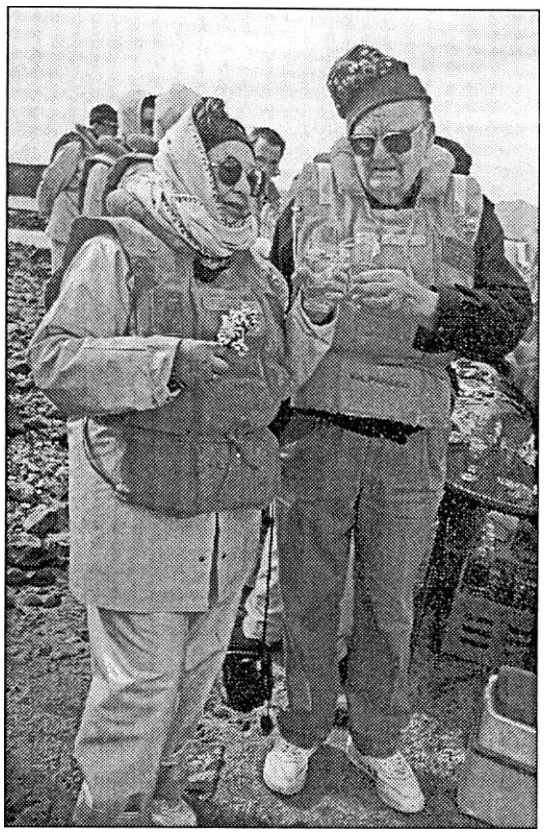

Крајњи југ Јужне хемисфере, Гордана и Пуле

По подне другог дана нзнајмнм бродић - чамац у облику аждаје да ме за 10 долара провоза заливом и тако сагледам град и са морске перспективе.

Само што смо кренули, видим ја да се са западне стране назиру огромни црни облаци и да се приближава велико невреме. Бродић клизи по узбурканим, све већим таласима. Једва се придржавам за ивицу брода, не бих ли направио који снимак на мојој малој камери. Бура све јача, а облаци се тако спустише на град да залив скоро нестаде из видног поља. Поче јака киша, ветар, севање муња, громови пуцају, а мене таласи бацају по поду бродића. Обесим камерицу о врат и чврсто се ухватих за ограду, једино мислећи о томе како се у сваком тренутку бродић може преврнути. Сре-

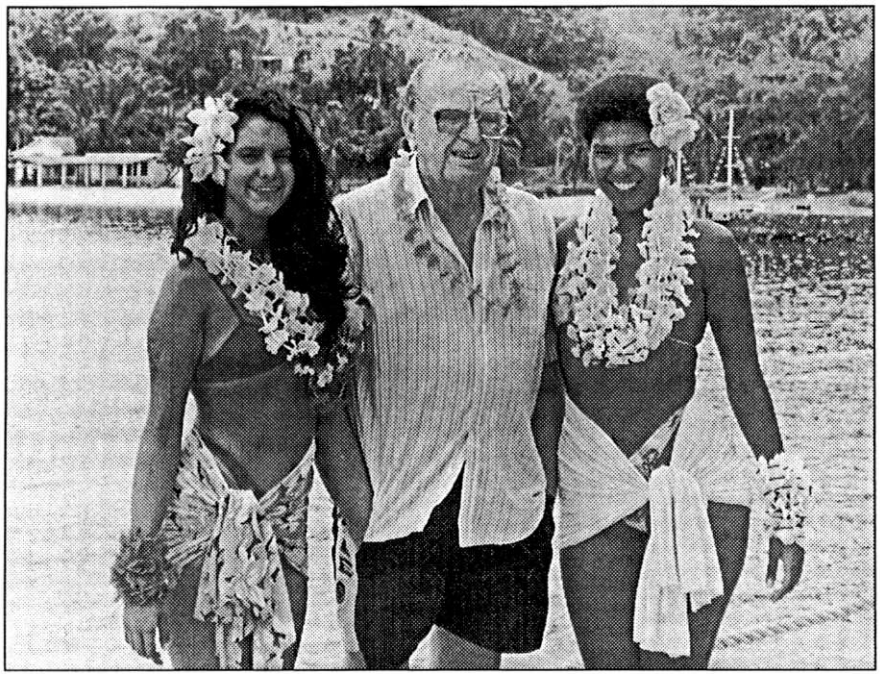

Незаборавни Рио - Бразил

ћом, крмарош се некако дочена прнстанништа, два морнара прихватише конопце и некако нас привезаше. Бродић се још дуго махнито љуљао, док сам се ја, мокар као миш, срећно докопао обале.

Трећа: Једна туристичка орагнизација прави аутобусом туре до границе са Црвеном Кином за свега 20 долара. Аутобус од хотела до хотела сакупи двадесетак путника и отпоче тура. Када изађосмо из града, који је километар даље, заустависмо се да иогледамо рибарско насеље на чамцима. Неких педесетак чамаца, све прикачени један до другог. Таласи их њишу, а становници укључујући и децу, са лакоћом прелазе са једног на други чамац. Јасно, моја камерица је итекако имала посла у овој необичној колонији која је куће заменила за чамце, копно за воду.

Кренемо даље. Природа егзотична и веома лепа. Ја седим негде у средини аутобуса и некако ми није баш најпогодније за снимање. Премишљам се да замолим водича који седи поред шофера да ми дозволи да седнем на његово место ради снимања. Хоћу-нећу, хоћу-нећу. И док сам се ја тако нећкао, аутобус свом силином налете

на један камион натоварен челиком и цементом. Удар јак! Водич закука! Ми, остали путници само се мало угрувасмо! Возач исто тако поче да запомаже. Неки путници из аутомобила, притрчаше да водичу укажу помоћ. Ноге су му биле јако озлеђене. Једна нога му је чак млатара када га извукоше из смрсканог предњег дела аутобуса где је седео.

Ми излетесмо скоро у паници из аутобуса. Камера као документарац бележи изношење настрадалог водича, долазак кола хитне помоћи (то је било право изненађење јер су се за неколико минута нашла на месту удеса), појављивање два ватрогасна возила у пуној опреми заједно са чистачима који су сакупљали разбијену парчад стакла и ситне делове разбијеног предњег трапа.

После пола сата, дође други аутобус, који нас није одвезао до Црвене Кине, али нам се извинио и вратио уплаћених 20 долара.

Тако се срећно докопах хотела! И тек онда, онако узбуђеном, опет почеше да лете мисли. Нико у Југи нема појма да се господин-друг Прокић налази у једној болници, сломљених ногу у Хонг Конгу, а ми га послали на Филипиве! Шта је то за та пространства! Од Маниле авион лети „само" 2,5ћ до Хонг-Конга!

Једномесечно студијско путовање у правцу Београд-Манила-Београд се ипак успешно завршило. Скретање пута на правцу Манила-Хонг-Конг-Манила, забележила је камера чувајући успомене на једног немирног пустолова, Пула Прокића, који никада није заборављао да спакује и на пут понесе своју камеру и, наравно, своју Талију.

Операција ока

Негде осамдесетих година, прошлог, двадесетог века, у пуној снази, здрав, прав и активан на послу. Али, почињем да осећам како све слабије видим и то нарочито на десном оку. Сав у пуној снази, чини ми се питао бих: „Пошто је Авала?" Па ипак нешто није у реду ... Сетих се Милоја Таковца, мог школског друга из основне школе у Доњој Шаторњи, истих година као ја. Иде Милоје путем, са малим успоном и пролази поред моје куће. Ја на капији и погледам, мој Милоје ставио руке на леђа, видим тешко се креће! И он и ја педесетогодишњаци.

- Шта је то, бре Милоје, једва идеш?!!

- Е, мој буразеру, - рсче Милоје - притисле године.

Изгледа да су то заиста годиие када се у организму нешто почиње мењати. Ето, мепи је изгледа почео вид да слаби.

Благодареħи својој сестричини, лекару специјалисти, Мари Павловиħ Стаматовиħ, на првом налазу ми рече да имам почетак катаракте. Да би била сигурна, одведе ме у Градску болницу код начелника очног одељења, професора Станковиħа. На прегледу кажем доктору да видим све дупло! А он се нађути па ħе мени:

- Немој да ме зај…

- Извините, опет ħу ја, а што бих ја вас зај…!

Дијагноза: катаракта, алн још није за операцију, треба да сазри. „Шта да сазри?" чудим се ја. И тако препустисмо времену сазревање!

Док сам био у Паризу, на служби, дошло је то „сазрело" време када сам заиста видео јако слабо. Благодареħи једном свом пријатељу, који годинама живи у Паризу, организујем преглед код чувеног француског професора. Уз хонорар од 500 француских франака, рече да би био сигуран, да треба да одем код другог колеге. Опет хонорар од 500 фф, па препорука за трећег и четвртог колегу. Видим ја, упао сам у машину јеврејских специјалиста. Дигнем руке од лекара хохштаплсра, јер су вероватно видели да сам директор фирме, на к'о веле 'ајде да се окористимо.

Сетих се док сам био у Лондону, да сам упознао нашег професора лекара, Србу Живановиħа, са чијом породицом смо се јако спријатељили. Преко телефона уговорисмо сусрет у Лондону. Одведе ме код чувеног професора и нанлативши ми свој хонорар, уговоримо операцију за б.мај. Пред први мај, јави ми се професорова секретарица и рече да је доктор доживео инфаркт и да је у болници.

И баш некако у то време једнога дана, мој син, Дарко, исприча нам како је његовог колегу, иначе, рели возача од 28 година, оперисао, и то врло успешно, др Антиħ, наш човек у Хагу. Тако ја добијем његов телефон и уговоримо код њега операцију.

У размаку од три месеца имао сам две операције и од тада, потпуно опорављен, почех да негујем још једно лепо и блиско пријатељство са доктором Антиħем.

Негде, гоеподње 1984.Г. у лето, пробудим се у стану на Терезијама. Отворим очи, одем у купатило, кад погледам на десном оку у висини једног милиметра „црно језерце". Недеља, одем на коњске трке, језеро све веће. До вечери десно око би потпуно прекривено црним језером.

Одмах следећег дана у Градској болници дијагноза младог очног лекара била је: аблација!!! Да би био сигуран, позва и начелника оделења. Дијагноза иста, с тим, да се одмах, хитно, мора извршити операција! На жалост, рекао ми је начелник, њихов лекар специјалиста за операцију аблације је на путу и тек се враћа за 15 дана.

Вратим се кући и зовнем телефоном др Антића у Хаг и договорим се да одмах сутрадан одем к њему, да ће ме чекати на аеродрому и да ће ме сместити код њега. Договорено, учињено.

Одмах по доласку одем право у болницу. Његов начелник - специјалиста за операције аблације. Седнем, и пре него што поче преглед начелник одмах рече да је велнка, велика срећа што сам одмах дошао, јер свако закашњење за операцију ока може бити кобно.

Разговор се води на холандском језику, а Антић преводи. Преглед више него детаљан уз помоћ мени наравно непозната четири апарата. Преглед је трајао скоро читавих пола сата. Међутим, пре почетка прегледа Холанђанин рече:

- Знате, господине, ја ћу вас прегледати и ако будем установио да ћу вас успешно оперисати, ја ћу вам као пријатељу др Антића то отворено и рећи.

Морам да признам, да ме је таква његова изјава не изненадила, него запањила. Показала је докторов морал, јер случај са неким непознатим југовићем могао је комотно да буде „операција успела, а пацијент остао слеп на десно око".

Одмах сам одведен на припреме да бих већ сутрадан био оперисан. Све се добро завршило. Операција је успела, провео сам недељу дана у кући код Антића одлазећи сваког другог дана на контролни преглед.

Интересантно је да је докторова одлука била да, ако он не буде могао да ме оперише, послао би ме у Белгију код неког нашег Југословена, доктора чувсног, управо, за операцпје аблације. Наш народ расут по свету, сналажљив и најчешће успешан. Интере-

сантно је да је то скоро нравнло и то без обзира на изабран позив! Успешни смо стручњаци, али и „успешни" мангугш.

Оперсгција жучне кесе

У беуту сам, полунесвесном стању! Само кроз полуотворене очи назирем врло слабашну светлост. Тонем .у неку велику провалију. Тело непомично, руке и ноге не осећам. Мало жмирнем, па опет утонем у неку маглу. Ни бола ни нокрета, тело као да не постоји. Контакт са светом потпуно лимитиран. Постоји само кроз мали отвор очију које шкиљну и брзо се затворе. Да ли је то сан нли јава? Шта је то са мном? Нс осећам да сам то ја, утонуо у дубоку неизвесност. Кад нокушам да отворим оба окца, вирнем, али она се сама затварају. Потпуна нсмоћ!!!

У једном тренутку се појави пред мојим полуотвореним очима једна силуета. Гледам, жмирнем - Нонана! Јесте-није, а лик све ближе. Два ока почеше да се приближавају мојим. Све ближе и ближе, у једном часу два се ока претворише у једно и осетих на свом лицу сузе радоснице које се докотрљаше до мојих усана, уз један сланкаст укус. Њене очи све дубље продиру у мене уз пријатан шапат: „Љубави!" Са њених трепавица, већа и са прамичка косе према мом лицу полетеше нове капи. Нонана је по највећој киши и невремену журпла да стигне што пре у Ургентни центар и у мене удахне свој први поглед и окрепљујући дах уз непрестано шапутање: „Љубави, љубави!"

Време полако пролази, али неосетно, из трена у трен, почиње моје разведравање. Поче да се рађа нови дан, нова нада, нова светлост, а додатну снагу све више поче да ми даје онај нежни ехо: „Љубави, љубави!"

Тек другог дана сазнадох да сам у болници и да је нада мном извршен хириуршки захват - извршена је успешна операција вађења жучне кесице, пуне и препуне каменчића и муља. Главни хирург - др Бајец. Операција је извршена, кажу, у скоро последњем тренутку, јер су каменчићи почели да улазе у друге канале и свако одлагање је могло кобно да се заврши.

У болници, у делу интензивне неге, почиње да ми се одмотава филм шта је све претходило мојој изненадној операцији. Послед-

њих годиииа сви прегледи и лекарски налази указивали су на болест срца са дијагнозом - ангина пекторис! Болови испод груди навели су на погрешну дијагнозу.

Нешто пре 6-7 месеци лекар хитне помоћи, после ЕКГ-а, констатовао је рад срна нормалан, а по њему, јаки болови у грудима били су последица чира у стомаку или камења у жучној кеси. Осим ове нове дијагнозе која је била потпуно изненађење, имали смо још и једно. Доктор је препознао Нонану као своју бившу професорку уметности из гимназије.

Уз помоћ др Раце Јаковића, брата супруге мога сина, уследили су детаљни прегледи са потврђеном дијагнозом: пуна жучна кеса каменчића и муља, Међутим, углавном, нико од свих консултованих доктора није давао препоруке за хитну операцију.

И сад, на сцену почиње да улази Талија. Некако, баш у то време, назовем свог ратног друга, Тошу Глишића, а његова супруга, Вера, рече ми да је Тоша у болници. Иако је био претопли дан са око близу 30С°, ја се ипак упутих у Ургентни центар да обиђем Тошу. Сетих се да у тој истој болници ради и Тошин син, доктор Милош. И тако истог дана обиђем и болесног друга и његовог сина који је знао пуно о нашем пријатељству.

После те посете, вратих се кући и сутрадан са Нонаном смо отишли на 5 дана у моју воЈвсиу Шаторњу, где увск имам толико пуно посла у башти и кући. По повратку сазнадох од супруге др.Милоша да су му сада оба родитеља, и Тоша и Вера, у болници. После друге посете болници договорих се са др. Милошем да дођем и код њега на ултра-звук 13. јуна овог лета господњег 2001.

Када сам тог дана отишао на преглед са Нонаном првобитни договор са њим био је да повремене нападе и болове у жучи покушамо да смиримо антибиотицима, чајевима и дијетом. Међутим, он је пожелео да ме истог дана види и други доктор, те тако ја стигох у руке др Бајеца, који, без много увода, предложи одмах хитну операцију и одлазак у собу. Ја само ћутим и Нонани кришом показујем шипак, као тајни код, да ми не пада на памет да пристанем на операцију. Медјутим, доктор ми оштро нареди да се свлачим и поред мог негодовања, да немам чак ни пиџаму... У поподневним часовима, већ сам био обучен у своју пиџаму, коју ми је донела моја добра вила Нонана и потпуно припремљен за опе-

рацију. Оиерација је извршена успешно 15. јуна у трајању од више од једног часа..

И тек, тог другог дана после операције, схватих да сам оперисан и да се налазим на одељењу интензивне неге, у соби са пет кревета. Пацијенти - нас двојпа мушкарчина и три женске диве.

Ниије ми стало до њихових мука, нити покушавам да било коју реч проговорим. Утонуо сам у себе, своје мисли, али неумитно до мене допире и понека реч мојих цимера, мојих сапатника. Чујем глас лекара:

-Бако, како сте, имате ли болове?

-Jaoj, моје дете, кажеш болове -чујем глас болеснице. - Боли, боли... него шта. Киша падала данима и ноћима и поплава све потопила...њиве упропастило, остасмо без жита, хлеба, летине...а ти питаш да ли боли...боли,боли...Ја овде у болници, а моја нејач се бори на живот...и смрт. Јој мени јадној... Шта ћу ја сад овде...Како да помогнем мојима...Боли,боли...

- Како сте, бако, дошли овде - опет глас доктора.

- Јаој мени јадној, како?..Сестра ми удата у суседном селу, па сестрић има кола и ето он је...јао, јао, таман почесмо да правимо ограду, а оно невреме..Ко ће мојима сада да помаже када сам ја овде...Шта то велиш...Ко ме оперисао и гдс.. Много ме питаш...ја јадна и никаква...само мс сестрић ...негде одвсде. Јој мени када ћу, 'оћу што ире мојој кући ...

Трећи дан чух како неко говори:

- Сестро Дано, идем да купим нешто за јело. - Дана му само рсче:

- Парче хлеба, јогурт и паш гету.

Овај разговор ме пренерази! Па зар је могуће да ова радничка класа, сестре, лекари, чистачице и целокупно особље болнице нема исхрану и то најбољу могућу! Овакав рад, овакав труд, дан и ноћ, јауци , жеља да се сваком болеснику помогне у вађењу крви, вештачкој надокнади хране, решавању физиолошких потреба ...

Падне ми на памет како су код мога комшије, Ћире, радили у металостругарској радиоиици Жиле Маслошевац и Мића Ерић. И тачно се знало да је у 9,30ћ доручак: сир, кајмак, кувана јаја, пржена јаја, бећар паприкаш, гулаш и још пуно тога, уз претходну ракијицу. У 11,30ћ по пола литра млека да се грло прочисти од прашине и гарежи. А тек ручак! Нахрани радника, да би што боље радио!

Слична сећања даље навиру. У фабрици „Пшриловић" у Петрињи, у Хрватској, у време када сам био заменик генералног директора „Југоекспорта", са Радетом Кушићем сам отишао у посету том гигапту. Директор, првоборац, носилац Споменице, пензионисани пуковник, Јузбашић, позове нас у обилазак фабрике.

Јутро, 8х, доручкујемо заједно са радницима. Треба само видети тај доручак! Изврсно спремљен паприкаш са много меса, а из чиније се може сипати и јести до миле воље. „Репете" обавезан. Ми смо били запањени. Јузбашић нам тада изнесе своју филозофију: „Ако радника добро не нахраниш, имаћеш далеко више штете. Није никако добро уколико је радник на радном месту гладан. Видите, моји радници раде са шунком, кобасицом, чувеном зимском саламом, свим деловима свежег меса. Ако је радник гладан, немогуће да неће одсећи парче неког производа. Пре, када су били гладни, у случају да неко наиђе, они су бацали парчиће у канал. Тако смо имали пуне канале започетог, али недовршеног залогаја."

Сећања на приче о радничкој класи и животној филозофији оних ко их ангажује за рад ...

Овим сестрама у интензивној нези на II спрату Друге хируршке клинике само могу да се дивим на пожртвованости и несебичној нези нас немоћних и тешких болесника, после бројних хируршких интервенција. Можда ће ова моја сличица из болнице навести на размишљање како се ми као друштво односимо према тој друштвеној грани. На жалост, чини ми се да о томе човек размишља само док је у невољи, док је у болници, а по изласку...

За свој опоравак могу да се захвалим др Глишићу, бројним сестрама, мојој пожртвованој и доброј животној сапутници Нонани и наравно, мојој, Талији. Или можда њој на првом месту?

Како објаснити Талију

И најзад, шта је то Талија?

Драги читаоче, прочитао си мојих тридесетак казивања, прича под насловом „Талија". Сада када сам их све испричао, ставио на папир, данима размишљам како објаснити Талију. Мислим да ћеш се са мном сложити и после свега прочитаног и сам замислити и упитати се шта је та Талија која је Пула Прокића верно пратила и

доводила до срећних завршстака скоро већину његових животних догађања.

Да ли је Талија ствар? Свакако да није! Да ли је Талија пак неко живо биће? Опет, мислим, да није! Па шта је то онда ОНА?!

Талија није нешто што је увек или непрестано уз тебе. Талију не можеш молити ни измолити! Талију не можеш терати, убеђивати да буде увек присутна ту, уз тебе.

Хришћанска религија проповеда постојање Бога! То је лепо. А ја размншљам шта тај Бог чини за овоземаљску правду, једнакост, беду, сиромаштво, ратове, убијања,.. Сва та света места, цркве, манастири, свете водице, прочишћавања, исповедања, покајања - све је циљу да би се на тим местима и на те начине добила помоћ од Бога.

Ипак, нс бих могао да изједначим Талију и Бога.

Сетих се, пре пар година када сам био код сина Дарка-Мишка, са супругом Горданом, како сам једно поподне седео у великом парку на клупи, а до мене две старије Украјинке, неких 70-тих година, читале и објашњавале једној групици од око пет младих девојака, колико сам разумео, нешто о свевишњем Богу. Девојчице су пажљиво слушале, ћутале и у једном тренутку се дигле и отишле. Ове две Украјинке утом се преселише до мене да ми читају и медитирају о свевишњем Богу. У једном часу их прекидох и поставих следеће питање:

-Колико вас схватам, ви све о богу, како је свемоћан, правичан, а ја само гледам вас две како сте обучене. Па ако је тако свемогућ, зашто сте вас две сиромашне, а не богате? Где је ту Бог да на земљи пружи равноправност? Ви се стално молите и позивате на Бога, па што вам онда тај свевишњи не помогне!?

Украјинке се само погледаше, стару, скоро отрцану Библију затворише и без речи непустише моју клупу!

Колико сам само пута слушао од неких верника како су молили, призивали Бога у разним ситуацијама, али се тај свевишњи Бог није појављивао и несретном човеку није помагао.

Па шта је онда та Талија? Неумољива, неухватљива на захтев и глува на сваки позив. Ипак, она се у неком тренутку ненандано и без позива појави. Како рецимо објаснити да се моја Талија појавила у Андријевици у виду гласа моје мајке која ме дозива „Пуле,

Пуле..."? Или случај у Пјеиовцу јаиуара 1942.године када је мом чича Милану на уво шапнула: „Пошаљи Пула да узме даску, пошаљи га у живот:" Међутим, та иста Талија није ништа учинила да се мом чича Милану у том часу нешто догоди како би он остао жив!? Због тога ме све наводи на закључак да ти лично Талију не можеш замолити, умолити, заплакати, заурликати да ти у одређеном тренутку помогне!

Мени се у невидљивом стању појављивала када сам се најмање надао и очекивао. Нечујно ме је посаветовала да пристанем да се са Бором куриром на његову молбу разменим у датом задатку. Та замена задатка Бору одведе у смрт, а мене, Пула, у наставак свог живота...

Та ме невидљивост и недодирљивост Талије много подсети на један предратни филм под називом „Невидљиви човек". У збивањима, којима гледалац присуствује, све се реално догађа, а невидљивог бића нигде ни од корова! Врата се отварају, а ко их отвара? Човеку неко лупи шамар, а ко? Неко пролазника саплете, он падне и несретиик ни у сну не зна да га је то „невидљиви човек" саплео! Ето тако, тај невидљиви човек ме подсећа на Талију, али не, није ни то!

У сред Пете офанзиве размишљам о првом дану у Београду, после ослобођења. Шта је ту, па та Талија? Мој скромнн закључак да се тада Талија појавила у облику оптимизма и ништа друго!

Па, драги читаоче, можеш ли ми помоћи да, после свега овога што сам написао, дођемо до заједничког решења ове мистерије! Размисли, молим те!

Једино што могу да ти саветујем јесте: Талију, немој молити, немој звати, али увек имај наду у срећни исход, односно, да ће ти се она баш у најпотребнијем часу појавити.

Ја се много, много захваљујем тој чудесној Талији која ме је пратила и била ми верна за ових осамдесетак година и некако ми се увек налазила при руци.

Интересантно, да до завршетка мојих прича, Талије нисам био свестан, нити сам о њој икада размишљао. Али, тек сада, схватам да у природи постоји неки неухватиљив флуид који се код сваког човека, био он верник или не, јави или појави, одигра своју тајанствену улогу, па се онда нечујно и без икаквог хвала, појави опет

неком другом приликом да би помогао на свој чудесан, нашим чулима и разуму непознат начин.

У сваком случају, драги читаоче, ја ћу се кроз ове моје приче њој захвалити и даље очекујући њену свемоћну и недодирљиву моћ!

Хвала јој на свему! Бескрајно ти хвала, Талија !

Е, е, читаоче! Сачекај још мало!

Постоји један стрип: „Талични Том"!

Па зашто не би могло да буде као и „Таличан Пуле".

Хвала на пажњи и стрпљењу!!!